ISSN 1311-3321 (print)
ISSN 2535-1028 (CD-ROM)
ISSN 2603-4123 (on-line)

UNIVERSITY OF RUSE "Angel Kanchev"
РУСЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ "Ангел Кънчев"

BSc, MSc and PhD Students & Young Scientists
Студенти, докторанти и млади учени

PROCEEDINGS

Volume 63, book 7.3.
Law Studies

НАУЧНИ ТРУДОВЕ

Том 63, серия 7.3.
Право

Ruse
Русе
2024

Volume 63 of PROCEEDINGS includes the papers presented at the scientific conference RU & SU'24, organized and conducted by University of Ruse "Angel Kanchev" and the Union of Scientists - Ruse. Series 7.3. contains papers reported in the Law Studies.

Book	Code	Faculty and Section
Agrarian and Industrial Faculty		
1.1.	FRI-8.303b-1-AMT&ASVM	Agricultural Machinery and Technologies, Agrarian Science and Veterinary Medicine
	FRI-1.202-1-MR	Maintenance and Reliability
	FRI-9.2-1-THPE	Thermal, Hydro- and Pneumatic Equipment
	FRI-19.206-1-EC	Ecology and Conservation
	FRI-16.203-1-ID	Industrial Design
1.2.	THU-SSS-AMT&ASVM	Agricultural Machinery and Technologies, Agrarian Science and Veterinary Medicine
	THU-SSS-MR	Maintenance and Reliability
	THU-SSS-THPE	Thermal, Hydro- and Pneumatic Equipment
	THU-SSS-EC	Ecology and Conservation
	THU-SSS-ID	Industrial Design
Faculty of Mechanical and Manufacturing Engineering		
2.1.	FRI-1.317-1-MEMBT	Mechanical Engineering and Machine-Building Technologies
2.2.	TUE-1.417-SSS-MEMBT	Mechanical Engineering and Machine-Building Technologies
Faculty of Electrical Engineering Electronics and Automation		
3.1.	FRI-10.326-1-EEEA	Electrical Engineering, Electronics and Automation
3.2.	FRI-2G.303-1-CCT1	Communication and Computer Technologies 1
	FRI-2G.302-1-CCT2	Communication and Computer Technologies 2
3.3.	THU-10.326-SSS-EEEA	Electrical Engineering, Electronics and Automation
	THU-2G.303-SSS-CCT	Communication and Computer Technologies
Faculty of Transport		
4.1.	FRI-KC.H2-1-TMS	Transport and Machine Science
	SAT-KC.H2-1-TMS	Transport and Machine Science
4.2.	FRI-20.21-2-SITSTL	Sustainable and Intelligent Transport Systems, Technologies and Logistics
4.3.	MON-5.21-SSS-TMS	Transport and Machine Science
Faculty of Business and Management		
5.1.	FRI-2B.412-1-EM	Economics and Management
5.3.	THU-2G404-SSS-EM	Economics and Management
5.4.	FRI-2G.510-1-ESIS	European Studies and International Security
8.2.	FRI-1.322-1-SW	Social Work
Faculty of Natural Sciences and Education		
6.1.	FRI-1.414-MIP	Mathematics, Informatics and Physics
6.2.	FRI-2G.305-1-PP	Pedagogy and Psychology
6.3.	FRI-2G.309-1-LL	Linguistics and Literature
	FRI-12.23-1-AS	Art Studies
6.4.	FRI-2G.307-1-ERI	Education - Research and Innovations

6.5.	FRI-1.219-SSS-PP	Pedagogy and Psychology
6.6.	FRI-2G.405-SSS-LLA	Linguistics, Literature and Art Science & History, Ethnology and Folklore
6.7.	FRI-2.203-SSS-FM	Financial Mathematics
	FRI-1.407.1-SSS-I	Informatics
Faculty of Law		
7.1.	FRI-2B.313-1-L	Law Studies
	SAT-2B.313-1-L	Law Studies
7.2.	FRI-2B.312-1-NS	National Security
7.3.	TUE-2B.313-SSS-L	Law Studies
Faculty of Public Health and Health Care		
8.1.	FRI-2K.201-1-HP	Health Promotion
8.3.	FRI-2G.104-1-HC	Health Care
8.4.	FRI-2G.309-1-MCDA	Medical and Clinical Diagnostic Activities
8.5.	THU-K.101-SSS-HP	Health Promotion
	THU-2.101-SSS-HC	Health Care
	THU-2Г.105-SSS-MCDA	Medical and Clinical Diagnostic Activities
Quality of Education Directorate		
9.1.	FRI-2.104-1-QHE	Quality of Higher Education
Razgrad Branch of the University of Ruse		
10.1.	FRI-LCR-1-CT(R)	Chemical Technologies
	FRI-LCR-P-1-CT(R)	Chemical Technologies (Poster session)
10.2.	FRI-LCR-1-BFT(R)	Biotechnologies and Food Technologies
	SAT-LCR-P-1-BFT(R)	Biotechnologies and Food Technologies (Poster session)
10.3.	TUE-SSS-BFT(R)	Biotechnologies and Food Technologies
	TUE-SSS-CT(R)	Chemical Technologies
Silistra Branch of the University of Ruse		
11.1.	FRI-110-1-MT(S)	Methodology of Training in...
	FRI-229-1-P(S)	Philology
	FRI-216-1-TS(S)	Technical Sciences
11.2.	FRI-239-I-PMT(S)	Methodology of Training in...
	FRI-229-I-H(S)	Humanities
	FRI-216-I-TS(S)	Technical Sciences

The papers have been reviewed.

ISSN 1311-3321 (print)
ISSN 2535-1028 (CD-ROM)
ISSN 2603-4123 (on-line) Copyright © authors

The issue was included in the international ISSN database, available at https://portal.issn.org/.
The online edition is registered in the portal ROAD scientific resources online open access

PROGRAMME COMMITTEE

- **Prof. Amar Ramdane-Cherif**
  University of Versailles, France
- **Assoc. Prof. Manolo Dulva HINA**
  ECE Paris School of Engineering, France
- **Prof. Leon Rothkrantz**
  Delft University of Technology, Netherlands
- **Assoc. Prof. Antonio Jose Mendes**
  University of Coimbra, Portugal
- **Prof. Ville Leppanen**
  University of Turky, Finland
- **Assoc. Prof. Marco Porta**
  University of Pavia, Italy
- **Prof. Douglas Harms**
  DePauw University, USA
- **Prof. Zhanat Nurbekova**
  L. N. Gumilyov Eurasian National University, Nur Sultan, Kazakhstan
- **Prof. Mirlan Chynybaev**
  Kyrgyz State Technical University, Bishkek, Kyrgyzstan
- **Prof. Ismo Hakala, PhD**
  University of Jyväskylä, Finland
- **Prof. Artur Jutman, PhD**
  Tallinn University of Technology, Estonia
- **Prof. RNDr. Vladimir Tvarozek, PhD**
  Slovak University of Technology in Bratislava, Bratislava, Slovakia
- **Assoc. Prof. Ing. Zuzana Palkova, PhD**
  Slovak University of Agriculture in Nitra, Nitra, Slovakia
- **Andrzej Tutaj, PhD**
  AGH University of Science and Technology, Krakow, Poland
- **Prof. Valentin NEDEFF Dr. eng. Dr.h.c.**
  "Vasile Alecsandri" University of Bacău, Romania
- **Cătălin POPA, PhD**
  "Mircea cel Bătrân" Naval Academy, Constantza, Romania
- **Prof. dr Larisa Jovanović**
  Alfa University, Belgrade, Serbia
- **Prof. dr hab. Edmund LORENCOWICZ**
  University of Life Sciences in Lublin, Poland
- **Assoc. Prof. Ion MIERLUS - MAZILU, PhD**
  Technical University of Civil Engineering, Bucharest, Romania
- **Prof. Dojčil Vojvodić PhD**
  Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, Serbia
- **Assoc. Prof. Alexandrache Carmen, PhD**
  Departament of Teacher Training, "Dunarea de Jos", Galati University, Romania
- **Prof. Alberto Cabada**
  University of Santiago de Compostela, Faculty of Mathematics, Santiago de Compostela, Spain
- **Kamen Rikev, Dr Hab.**
  Institute of Slavic Philology, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Poland
- **Anna Klimentova, PhD**
  Constantine the Philosopher University of Nitra, Slovakia

- **Prof. Ricardo Gobato, PhD**
  Secretariat of State of Parana Education and Sport, Laboratory of Biophysics and Molecular Modeling Genesis, Brasil
- **Prof. Fatima Rahim Abdul Hussein, PhD**
  University of Misan, College of Basic Education, English Department, Iraq
- **Prof. Liqaa Habeb Al-esedi, PhD**
  English Department, College of Education for Human Science, University of Diyala, Iraq
- **Prof. Esengeldin Baurzhan Satybaldiuly, PhD**
  Pavlodar Pedagogical University "Alkey Margulan", Kazakhstan
- **Prof. Igor Kevorkovich Danilov, DSc**
  Yuri Gagarin State Technical University of Saratov, Russia
- **Prof. Aleksander Valentinov Sladkowski, DSc**
  Silesian University of Technology, Poland
- **Prof. Vera Karadjova, PhD**
  "St. Kliment Ohridski" University – Bitola, Faculty of tourism and hospitality – Ohrid, Republic of North Macedonia
- **Prof. Aleksandar Trajkov, PhD**
  "St. Kliment Ohridski" University - Bitola, Faculty of tourism and hospitality – Ohrid, Republic of North Macedonia
- **Prof. Petar Pepur, PhD**
  University of Split, Croatia
- **Prof. Korhan Arun, PhD**
  Namik Kemal University, Tekirdağ, Turkey
- **Prof. Yuliya Yorgova, PhD**
  Burgas Free University, Bulgaria
- **Jelena Stankovic, PhD**
  University of Nis, Serbia
- **Jovica Stankovic, PhD**
  University of Nis, Serbia
- **Prof. Dr. Diana E. Woolfolk Ruiz**
  CETYS University, Mexico
- **Prof. Gerhard Fiolka, PhD**
  University of Fribourg, Switzerland
- **Prof. Haluk Kabaalioglu, PhD**
  Yeditepe University, Turkey
- **Prof. Silva Alves, PhD,**
  University of Lisbon, Portugal
- **Hanneke van Bruggen, DHC mult**
  Appeldoorn, The Netherlands
- **Prof. Elena Torina**
  Tula State Pedagogical University "L. N. Tolstoy", Tula, Russia
- **Prof. Violeta Jotova**
  Direction Pediatrics at St. Marina University Hospital - Varna, Bulgaria, Chair ESPE Postgraduate Qualification Committee
- **Prof. Tanya Timeva, MD, PhD**
  Obstetrics and Gynecology Hospital "Dr. Shterev", Sofia, Bulgaria
- **Prof. Kiril Stoychev, PhD,**
  Institute of Metal Science, Equipment and Technologies "Acad. A. Balevsci" with Haydroaerodinamics centre – BAS, Bulgaria
- **Assoc. Prof. Mark Shamtsyan, PhD**
  Technical University, Saint Petersburg, Russia
- **Assoc. Prof. Oleksii Gubenia, PhD**
  National University of Food Technologie, Kiev, Ukraine

- **Prof. Olexandr Zaichuk, DSc**
  Ukrainian State University of Chemical Technology, Dnepropetrovsk, Ukraine
- **Prof. Eugene Stefanski, DSc**
  Samara University, Russia
- **Assoc. Prof. Tatiana Strokovskaya, PhD**
  International University of Nature "Dubna", Dubna, Russia
- **Prof. DSc. Petar Sotirow**
  Maria Curie-Sklodowska University of Lublin, Poland
- **Accos. Prof. Krassimir Dochev Dochev, PhD**
  University of Portsmouth School of Engineering, UK
- **Mariana Yordanova Docheva, PhD**
  University of Portsmouth School of Engineering, UK
- **Assoc. Prof. Ivan Antonov Lukanov, PhD**
  University of Botswana, Faculty of Engineering and Technology, Gaborone, Botswana
- **Assoc. Prof. Petko Vladev Petkov, PhD**
  Research Associate Cardiff University, UK
- **Prof. Stepan Terzian DSc**
  Bulgarian Academy of Science, Bulgaria
- **Prof. Gabriel Negreanu, PhD**
  University Politehnica of Bucharest, Romania
- **Prof. Dobrin Vasilev, MD, PhD**
  UMHAT Medica Cor, Ruse, Bulgaria
- **Prof. Nicolae Craciunoiu**
  University of Craiova
- **Assoc. Prof. Stelian Tarulescu**
  Transilvania University of Brasov
- **Assoc. Prof. PhD Andrei-Alexandru Boroiu**
  University of Piteşti
- **Prof. Renzo Capitani, PhD**
  University of Florence, Engineering School, Italia
- **Prof. Radoslaw Wrobel, DSc**
  Wrocław University of Science and Technology, Poland
- **Assoc. Prof. Darina Dimitrova PhD**
  University of Economics - Varna

ORGANISING COMMITETE

♦ ORGANIZED BY: UNIVERSITY OF RUSE (UR) AND UNION OF SCIENTISTS (US) - RUSE

♦ ORGANISING COMMITTEE:

- **Chairperson:**

  Prof. Plamen Kangalov – Rector of UR, Chairperson of US – Ruse,
  Prof. DTSc. Hristo Beloev, DHC mult., Academician of Bulgarian Academy of Sciences

- **Scientific Secretary:**

  Assoc. Prof. Desislava Atanasova, PhD
  datanasova@uni-ruse.bg; 082/888 249

- **THEMATIC FIELDS:**
  - **Agricultural Machinery and Technologies, Agrarian Sciences and Veterinary Medicine**
    Assoc. Prof. Atanas Atanasov, PhD,
    aatanasov@uni-ruse.bg, +359 885 497 406
  - **Maintenance and Reliability**
    Prof. Mitko Nikolov, DSc,
    mnikolov@uni-ruse.bg, +359 82 888 458
  - **Thermal, Hydro- and Pneumatic Equipment**
    Prof. Gencho Popov, DSc,
    gspopov@uni-ruse.bg, +359 82 888 441
  - **Ecology and Conservation**
    Assoc. Prof. Plamen Manev, PhD,
    pmanev@uni-ruse.bg, +359 889 382 797
  - **Industrial Design**
    Assoc. Prof. Yordan Doychinov, PhD,
    doichinov@uni-ruse.bg, +359 887 273 040
  - **Pedagogy; Psychology and Methodology of training in...;** (18.10.24, Silistra)
    Assoc. Prof. Diana Zhelezova-Mindizova, PhD,
    dmindizova@uni-ruse.bg
  - **Philology** (27.10.23, Silistra)
    Assoc. Prof. Rumiana Lebedova, PhD,
    rlebedova@uni-ruse.bg
  - **Technical Sciences** (27.10.23, Silistra)
    Assoc. Prof. Evgenia Goranova, PhD,
    egoranova@uni-ruse.bg
  - **Chemical Technologies** (08-09.11., Razgrad)
  - **Biotechnologies and Food Technologies** (08-09.11., Razgrad),
    Prof. Tsvetan Dimitrov, PhD,
    conf_rz@abv.bg, +359 887 631 645
  - **Mechanical Engineering and Machine-building Technologies**
    Prof. Ivelin Ivanov, PhD,
    ivivanov@uni-ruse.bg, +359 82 888 472

- **Electrical Engineering, Electronics and Automation**
  Assoc. Prof. Boris Evstatiev, DSc, bevstatiev@uni-ruse.bg, +359 82 888 371,
  Assoc. Prof. Kiril Sirakov, csirakov@uni-ruse.bg, +359 82 888 364
- **Communication and Computer Systems**
  Assoc. Prof. Yordan Kalmukov, jkalmukov@uni-ruse.bg, +359 82 888 681,
  Assoc. Prof. Adriana Borodzhieva, PhD, aborodzhieva@uni-ruse.bg, +359 82 888 734
- **Transport and Machine Science**
  Assoc. Prof. Toncho Balbuzanov, PhD
  tbalbuzanov@uni-ruse.bg, +359 82 888 608
- **Sustainable and Intelligent Transport Systems, Technologies and Logistics**
  Assoc. Prof. Toncho Balbuzanov, PhD
  tbalbuzanov@uni-ruse.bg, +359 82 888 608
- **Economics and Management**
  Pr. Assist. Prof. Miroslava Boneva, PhD, mboneva@uni-ruse.bg, +359 82 888 776,
  Pr. Assist. Prof. Elizar Stanev, PhD, eastanev@uni-ruse.bg, +359 82 888 557
- **European studies and International Security**
  Prof. Vladimir Chukov, DSc, vchukov@uni-ruse.bg, 0889 768745,
  Pr. Assist. Elizar Stanev, eastanev@uni-ruse.bg, +359 82 888 557
- **Mathematics, Informatics and Phisics**
  Prof. Tsvetomir Vasilev, PhD,
  tvasilev@uni-ruse.bg, +359 82 888 475
- **Education - Research and Innovations**
  Pr. Assist. Prof. Ralica Vasileva-Ivanova, PhD,
  rivanova@uni-ruse.bg, 0884 109 719
- **Pedagogy and Psichology**
  Assoc. Prof. Valentina Vasileva, PhD, rk-ppi@uni-ruse.bg, 0898 407 577,
  Assoc. Prof. Galina Georgieva, PhD, zrk-ppi@uni-ruse.bg, 0889 951 920
- **History, Ethnology and Folklore**
  Assist. Prof. Veselka Radeva, PhD,
  vradeva@uni-ruse.bg, 082888437
- **Linguistics, Literature and Art Science**
  Assoc. Prof. Velislava Doneva, PhD,
  doneva_v@uni-ruse.bg, 0886 060 299
- **Health Promotion**
  Assoc. Prof. Stefka Mindova, PhD,
  smindova@uni-ruse.bg, +359 882 895 149
- **Social Work**
  Pr. Assist. Prof. Ana Popova, PhD,
  apopova@uni-ruse.bg, +359 889 874 219
- **Medical and Clinical Diagnostic Activities**
  Pr. Assist. Deniza Trancheva, MD, PhD,
  dtrancheva@uni-ruse.bg, +359 82 888 410
- **Health care**
  Pr. Assist. Prof. Yoana Lukanova, PhD
  ylukanova@uni-ruse.bg, +359 885 047 644
- **Law**
  Assoc. Prof. Elitsa Kumanova, PhD,
  ekumanova@uni-ruse.bg, +359 884 980 050

- **National Security**
  Assoc. Prof. Milen Ivanov, DSc,
  poligon@abv.bg, +359 82 888 736
- **Quality of Higher Education**
  Prof. Ivanichka Serbezova, PhD, iserbezova@uni-ruse.bg,
  Daniela Todorova, dtodorova@uni-ruse.bg, +359 82 888 378

- **REVIEWERS**

  Kremena Rayanova
  Milen Ivanov
  Krassimir Dimitrov
  Anastas Georgiev
  Svetlin Antonov
  Vanya Panteleeva
  Velina Marinova

LAW STUDIES

Content

1. **TUE-2B.313-SSS-L-01** 13
An Overview of the Problematic Aspects of Parliamentary Immunity
Rumen Vodenicharov, Natalia Kiselova

2. **TUE-2B313-SSS-L-02** 19
Comparative Legal Analysis of the Commercial Pledge in France and Bulgaria
Kiril Veselinov

3. **TUE-2B313-SSS-L-03** 22
Pledge of Cryptocurrency under the Commercial Act
Kiril Veselinov

4. **TUE-2B313-SSS-L-04** 26
Regarding the Possibility of Applying a Law Different from that of the Principal Obligation to the Penalty Clause
Toshko Ivanov

5. **TUE-2B313-SSS-L-015** 29
The Institute of Civil Capacity According to Bulgarian Law and Some Foreign Legislations
Sevdalina Yankulova, Polina Peneva, Sergey Kalinkov

6. **TUE-2B313-SSS-L-06** 34
The Institute of Division of Inheritance Carried out by the Testator During His Lifetime under the French law. Comparison with the Regulation of Bulgarian Inheritance Law
Bilyana Ivanova, Mustafa Yaramkashev

7. **TUE-2B313-SSS-L-07** 35
Hypotheses of Renvoi in Determining the Law Applicable to the Legal Capacity of Individuals in Private International Law. A Comparative Legal Review of Some Foreign Legislation
Stamen Dimitrov, Sergey Kalinkov

8. **TUE-2B313-SSS-L-08** 40
The Institute of the Secrecy of Adoption and the Amendment of art.105 of the Family Code
Sevdalina Yankulova, Damla Yonusova, Bilyana Ivanova

9. **TUE-2B313-SSS-L-09** 44
The Content of the Marriage Contract according to Bulgarian Law and Some Foreign Legislations
Plamena Genova, Polina Peneva, Bilyana Ivanova

10. **TUE-2B313-SSS-L-10** 49
The Examination of the Crime Scene as a Legal Possibility for the Initiation of Pre-trial Proceedings
Tolga Mehmedov, Nevena Ruseva

11. **TUE-2B313-SSS-L-11** 55
Legal Problems of the Implementation of Special Intelligence Means in Criminal Proceedings
Danail Kumanov

12. **TUE-2B313-SSS-L-12** 61

Police Powers in the Protection of National Security in Bulgaria
Slav Anastasov, Valeria Gornyachka - Georgieva

13. **TUE-2B313-SSS-L-13** 65
The Defense Function of the State
Valeria Gornyachka - Georgieva

TUE-2B.313-SSS-L-01

AN OVERVIEW OF THE PROBLEMATIC ASPECTS OF PARLIAMENTARY IMMUNITY

Rumen Vodenicharov – PhD Researcher
Department of Constitutional Law, Faculty of Law
Sofia University "St. Kliment Ohridski"
E-mail: onemail@mail.bg
Tel: +359 879 944 099

Assoc. Prof. Natalia Kiselova, PhD
Department of Constitutional Law, Faculty of Law
Sofia University "St. Kliment Ohridski"
E-mail: nkiselova@uni-sofia.bg
Tel: +359 2 93 09 288

Abstract: *The institution of parliamentary immunity is typically regarded as a safeguard for parliamentary sovereignty and independence. However, it is also seen as one of the most controversial elements of a parliamentarian's legal status. It is often criticized for serving as a shield for corrupt deputies, which is why there are calls for the abolition of parliamentary immunity altogether. There is a more moderate stance that immunity could still serve its intended purpose and should remain, although it must undergo some much needed changes. The present paper will examine the two components of parliamentary immunity and analyze their merits as well as their disputable qualities.*

Keywords: *immunity, members of parliament, inviolability, non-accountability, indemnity, freedom of speech, privilege*

ВЪВЕДЕНИЕ

Парламентарният имунитет представлява един от най-дискусионните аспекти на правния статус на народните представители. Неговият *raison d'être* е да се гарантира пълноценното функциониране на общонационалната представителна институция като се осигури адекватна защита на нейните членове. Той е замислен като институт, предназначен да гарантира независимостта на народния представител. В очите на обществото обаче имунитетът представлява една необоснована привилегия, **която се отклонява от принципа на равенството на всички граждани пред закона** (Ameller 1966, 59). Оттук възникват и споровете дали тази привилегия следва да бъде ограничена или да бъде отменена изцяло. Въпреки че депутатският имунитет несъмнено има своите спорни страни, неговите достойнства не трябва да се отричат. Също така, имунитетът не е монолитно цяло, а се състои от два относително самостоятелни компонента. Конституционният съд в своето Решение № 10/1992 г. по к.д. № 13/1992 г. ги дефинира като **наказателна неотговорност и наказателна неприкосновеност.** Техните сходства и различия следва да бъдат разгледани при анализа на аргументите „за" и „против" депутатския имунитет.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Исторически бележки

В исторически план най-ранните проявления на имунитета се срещат в средновековна Англия. Развитието на института следва да се разглежда в контекста на ранния дуалистичен парламентаризъм. През този период е имало два центъра на власт, които са били в конфликт – короната и парламентът. Затова имунитетът първоначално възниква като защита срещу превишаването на кралската власт. Постепенно депутатската свобода на словото се утвърждава в писмени актове, като кулминацията е през 1689 г. Тогава се приема Законът (Билът) за правата, чийто чл. 9 прогласява свободата на словото на членовете на английския парламент: *„Никакви изказвания в Парламента не могат да послужат за привличане към*

отговорност или подложени на съмнение в който и да е съд или място извън Парламента.“ Неприкосновеността възниква по-късно, по времето на Френската революция. По времето на революционното Национално събрание се формира концепцията, че личността на отделния депутат е неприкосновена. Тази неприкосновеност трябвало да предпази депутатите от абсолютизма на краля и т.нар. *„la puissance des baïonnettes“* („силата на байонетите“) (see Maingot & Dehler 2010, 39-43).

Историческите обстоятелства, обосновавали необходимостта от имунитет, отдавна са в миналото. Водещите принципи в днешния свят са принципът на правовата държава и принципът на разделение на властите. В своята съвкупност те изключват възможността за посегателства върху личността на народните представители. Неслучайно в литературата имунитетът бива описван като „архаичен“ институт (Velchev 1999, 74). Има ли имунитетът място в нашето съвремие? За да се даде отговор на този въпрос следва обстойно да се разгледат двата компонента на парламентарния имунитет – наказателна неотговорност (индемнитет) и наказателна неприкосновеност.

Наказателна неотговорност

Първият елемент – наказателната неотговорност – защитава действията на депутата в служебното му качество и се отнася до неговите гласувания и мнения. Правото на мнение е основно, конституционно закриляно право на всеки български гражданин. Какво налага съществуването на отделен текст, защитаващ конкретно депутатското мнение? Смисълът на неотговорността е, че депутатът трябва да бъде защитен от превратно тълкуване на неговите думи, както и от неоснователни обвинения. Цели се той да не бъде ангажиран от съдебни процеси, които смущават неговата парламентарна дейност.

По отношение на **неотговорността за гласуванията** може да се посочат някои спорни моменти. На пръв поглед изглежда, че хипотетично е възможно чрез гласуването да се приемат закони, с които се осъществява например геноцид или апартейд без никакви последици (Velchev 1999, 77). Такива закони обаче едва ли биха могли да станат част от правния мир, доколкото съществуват конституционни прегради в лицето на президентското вето и конституционния контрол. **Имунитетът защитава именно свободната воля на депутата, а не крайния резултат от нейното упражняване** (Wigley 2003, 26). Все пак остава проблемът, че евентуалното гласуване на такива закони значително би подкопало доверието в парламента и в самите народни представители.

Прави впечатление, че в държави като Германия е предвидено изключение за „клеветническите обиди“, които не попадат в обхвата на наказателната неотговорност (вж. чл. 46 от Основния закон на ФРГ). Това е израз на разбирането, че значимостта на депутатската длъжност не позволява на народните представители да изразяват мнението си по недопустим за обществото начин. Това би уронило не толкова техния авторитет, колкото този на представителната институция. По-спорен е моментът дали за подобно „дребно“ провинение следва да се предвиди изключение, но не и за престъпления срещу републиката. Възможно е например с изказването си народният представител да разкрие информация, представляваща държавна тайна. Колкото до гласуванията, изглежда трудно мислимо в колективен орган, какъвто е парламентът, за отделен депутат да извърши престъпление само с факта на гласуването си. Такова обаче може да бъде извършено от определен брой народни представители, които формират мнозинство. Те могат да приемат решение, което формално не е противоконституционно, но политическите последици от него могат да бъдат пагубни за страната, например тя да бъде въвлечена във въоръжен конфликт. Гласувалите депутати ще се ползват от своята доживотна неприкосновеност без възможност тя да бъде снета (освен при изменение на Конституцията или приемане на нова такава). Затова, макар и за подобни екзотични хипотези, би следвало да съществува изключение за извършването на престъпления против републиката от страна на депутатите.

Друг въпрос засяга и пространствения обхват на индемнитета. Въпреки че липсва изрична конституционна разпоредба относно обхвата, Конституционният съд в цитираното Решение № 10/1992 г. по к.д. № 13/1992 г. приема, че депутатът е наказателно неотговорен „не

само в органите на Народното събрание“, но и навсякъде извън тях. Вярно е, че депутатът може да се изказва на много различни места, като на срещи с избиратели, телевизионни интервюта и т.н. Следва ли той да бъде наказателно неотговорен за всичките си изказвания, независимо от това, къде са направени? Въпросът може да се разгледа от два ъгъла: от една страна така се гарантира по-голяма независимост на депутата, който е свободен навсякъде да изразява мнението си необезпокоявано. От друга страна е трудно да се прецени дали всяко негово изказване се извършва в официалното му качество. Ако неотговорността е създадена в интерес на парламента, то тя трябва да бъде ограничена именно до сградата на парламента или да съществуват ясно разписани ситуации, в които депутатът несъмнено действа в това си качество, а не като частно лице.

Наказателна неприкосновеност

Вторият елемент – наказателната неприкосновеност – защитава действията на депутата, несвързани с парламентарните му функции. Тя е особен израз на значението, което се придава на парламентарната дейност на народния представител. Неприкосновеността гарантира тази дейност да не бъде смущавана дори при извършено от него престъпление. Така тя въплъщава идеята, че депутатът трябва да бъде защитен от политически и съдебен произвол от страна на другите държавни власти, но за действия, несвързани с парламентарния му мандат. Този имунитет се отнася до извършени от депутата престъпления от общ характер и е условен, доколкото той може да бъде снет с решение на Народното събрание.

Като основна причина да се подкрепи съществуването на наказателната неприкосновеност, посочва Simon Wigley (2003, 34-35), е нейното свойство да служи като **защита от непряко въздействие върху тяхната законодателна функция**. Възможно е както публични, така и частни актьори да преследват определени интереси. За да ги осъществят те биха се опитали да повлияят на парламентарния процес като оказват натиск върху народните представители за техните извънпарламентарни действия. По друг начин казано, целта е да се предотвратят политически мотивирани обвинения и последващите ги съдебни процеси.

Какви критики могат да се отправят към уредбата на наказателната неприкосновеност? Да вземем например силно политизирания характер на процедурата по снемането на имунитета. Решението на НС дали да снеме имунитета на определен депутат (при условие, че той сам не се откаже от него) е много вероятно да бъде мотивирано от това дали извършителят на престъплението от управляващото мнозинство или от опозицията. Нещо повече, мнозинството би могло да изтъргува заплахата от снемане на имунитета на опозиционен депутат в замяна на определено гласуване от негова страна (Wigley 2009, 588)**. Оказва се, че депутатът може да е предпазен от изпълнителната и съдебната власт, но не и от самата законодателна власт в лицето на парламентарното мнозинство.** Тези примери показват, че макар и изначално замислена като щит срещу произвол, неприкосновеността не успява да служи като ефективна гаранция на независимостта на народния представител.

Известен е принципът, че „никой не може да бъде съдник сам на себе си“ (в случая – депутатският корпус да решава съдбата на свой собствен член). Може ли да се разчита на един политически орган да даде съгласие за извършване на разследване срещу лица от персоналния му състав? Това поставя въпроса дали правомощието за снемане на имунитета да бъде предоставено не на парламента, а на друг орган. Тази задача може да се възложи на една неутрална власт като Конституционния съд. Проблемът в този случай е, че КС, за да установи дали действително има основание за снемане на имунитета, на практика ще осъществява една нетипична за него квазиобвинителна функция. Освен това конституционната юрисдикция няма да разполага с информацията, с която разполага парламентът, което би могло да окаже влияние върху нейното решение. Не на последно място, това може да се разглежда и като вмешателство в автономията на Народното събрание.

Първоначалната редакция на чл. 70 КРБ предвиждаше неприкосновеността да се отнася само до извършени от депутата тежки престъпления. Тогавашният текст основателно се критикуваше като такъв, който допуска народните представители да извършват престъпления, които не са тежки без възможност имунитетът им да бъде снет (Velchev 1999, 79-80). Този

формален критерий на практика отдалечаваше наказателната неприкосновеност от функцията й да защитава парламента и се превръщаше в лична привилегия на народния представител. Това стоеше в основата на дебатите за изменението на чл. 70 от Конституцията.

По време на дебатите бе посочено, че с възможността имунитетът да бъде снет не се осигурява независимост на депутатите, а напротив – те стават двойно зависими. От една страна е възможно прокурори да злоупотребяват с правомощията си да и образуват проверка или производство срещу народните представители. От друга страна съществува заплахата политическото мнозинство да даде разрешение за снемане на имунитета – аргументи, сходни с тези на Саймън Уигли. Изтъкваше се, че имунитетът, съчетан с разрешението за извършване на процесуални действия срещу депутат създава *„презумпция за непочтено поведение на този парламент и на всеки един народен представител.“* (National Assembly 2006).

Предложенията за изменение включваха пълното отпадане на чл. 70, като гарантиращо най-голяма степен на равенство пред закона. На следващо място бе предложено да не е възможно **да се ограничава свободата на придвижване на народните представители, но да остане възможността срещу тях да бъде извършено наказателно преследване**. Т.е. **да няма никакви пречки пред прокуратурата и следствието да осъществяват своите функции.** Целта бе депутатите да могат да изпълняват функциите си, но едновременно с това да не бъдат в привилегировано отношение спрямо останалите граждани (National Assembly 2006).

Всички тези предложения бяха отхвърлени като в крайна сметка се прие действащата днес редакция на чл. 70 КРБ. Тя предвижда неприкосновеността да обхваща всички престъпления от общ характер, както и възможността народните представители сами да се отказват от имунитета си. Така се постигна едно междинно положение между твърде протективния имунитет и неговото пълно отсъствие. Макар че текстът бе приет с аргументи, че така се осигурява по-голямо равенство между депутатите и обикновените граждани, те не могат да бъдат споделени напълно. Гражданите не разполагат с подобна привилегия, била тя и такава, от която могат да се откажат.

Досегашната практика показва, че депутатите почти винаги са се отказвали от тази своя привилегия, когато е било отправяно искане за снемане на имунитета. Въпреки че това дава положителни индикации, че народното представителство не злоупотребява с предоставената му защита, не трябва да се забравя, че възможността за лична преценка за отказ от имунитет превръща имунитета от привилегия на парламента в привилегия на отделния народен представител. **Депутатите могат да използват тази възможност, за да манифестират пред обществото, че не са „недосегаеми“, но само когато са убедени в несъстоятелността на обвиненията срещу тях. Обратно – когато интересите им налагат това, те не биха се отказали от своя имунитет.**

В Германия се наблюдава „мълчаливо отхвърляне“ на наказателната неприкосновеност. Макар че формално тя съществува в Конституцията на ФРГ, практиката на Бундестага е да приема решение в началото на всяка легислатура, с което всички депутати колективно се отказват от имунитетите си (Tanchev & Belov 2009, 438). Подобна практика би могла да бъде възприета и в България, макар че първо следва да се отговори на въпроса дали е възможен предварителен отказ от имунитет, или писменото съгласие се дава само когато има конкретно искане за снемане на имунитет.

Колкото до аргументите против наказателната неприкосновеност, Joseph Maingot (2010, 61ff) посочва пет причини, поради тя следва да отпадне:

- На първо място – защото тя нарушава принципа на върховенството на правото и на равенството пред закона. Авторът поддържа, че имунитетът представлява специално третиране на депутатите. А върховенство на правото не може да съществува, освен ако всички граждани, независимо от тяхното положение, се подчиняват на едни и същи закони. Така например обикновен гражданин и депутат могат да извършат едно и също престъпление по време на демонстрация. Справедливо ли ще е първият да бъде разследван и задържан, а народният представител – не?

• На следващо място – защото неприкосновеността нарушава принципа на разделение на властите, който е сърцевината на конституционното управление – „управлението на закони, а не на хора“.

• На трето място – защото се обезсмисля преценката на прокуратурата. Дискрецията на парламента дали да разреши наказателно преследване може да почива не на правни, а на чисто политически мотиви. Така на практика се блокират конституционните правомощия на прокуратурата и се възпрепятства провеждането на един справедлив наказателен процес. Прокуратурата не разполага с механизми да оспори решението на парламента.

• На четвърто място – защото влиза в противоречие с независимостта на съдебната власт. Невъзможността да се развие в пълнота наказателното производство изключва съдебния контрол върху актовете на прокурора и наложените мерки за процесуална принуда. Така неприкосновеността се превръща в израз на недоверие на парламента към съдебната власт и нейната безпристрастност.

• На пето място – защото наказателната неприкосновеност е в несъответствие с ролята на народния представител, а именно – на законотворец. Щом функцията му е създаването на закони, какво налага защита, несвързана с тази негова роля? Правовата държава и независимата съдебна власт гарантират, пред него не стои никаква опасност, при условие, че не нарушава закона.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От изложеното можем да направим заключение, че парламентарният имунитет не е еднозначен институт и изисква задълбочени дебати относно неговото реформиране. Безспорно е, че не би могло да съществува демократично управление, при което народното представителство не е свободно да изразява мнението си и свободно да изразява народната воля с гласуванията си, ако над тях е надвиснала заплахата от наказателна отговорност. Затова е безспорно, че трябва да съществува гаранция за изпълнението на техните политически и обществени функции в лицето на наказателната неотговорност. Разбира се, би могло да се направят някои изключения, които да имат дисциплиниращо въздействие върху народните представители. По подобие на германския подход неотговорността би следвало да не се отнася до обидите и клеветите. Това е свързано с „личния пример“, който парламентаристите трябва да дават на обществото. Също така доколкото е възможно депутатите да извършват престъпления против републиката чрез слово и гласувания, уместно е да се предвиди и такова изключение.

Наказателната неприкосновеност остава по-противоречивият елемент на имунитета. Длъжността на народните представители ги задължава те да застанат на нужната висота. Извършването на умишлени престъпления ги отдалечава твърде много от тяхната роля на изразители на общата воля. От тази гледна точка неприкосновеността изглежда излишна. Депутатите разполагат със същите възможности да се защитят пред съд като останалите граждани и да докажат своята невинност. Пълното премахване на имунитета обаче би отворило вратата за потенциално оказване на натиск. Затова едно възможно решение би било да възприеме предложението от 2006 г. неприкосновеността да бъде сведена до забрана за задържане на народните представители, но да бъде възможно срещу тях да се извършва наказателно преследване. **Възможно е да се въведе и диференциран режим на престъпленията, по отношение на които е необходимо решение или съгласие за снемане на имунитета.** Ако се установи, че извършените умишлени престъпления са тежки, то би следвало депутатът изобщо да няма възможност да се ползва от защитата на неприкосновеността. За останалите престъпления следва да остане налице възможността Народното събрание да разреши задържането на народния представител, както и самият той да може да даде съгласие да това.

REFERENCES:

Ameller, M. (1966) *Parliaments*. London: Cassell

Maingot, J. P. J. & Dehler, D. (2010). *Politicians above the law. A case for the abolition of parliamentary immunity.* Ottawa: Baico

National Assembly (2006). *Stenographic records of plenary sittings. Eighty-ninth sitting. Sofia, Thursday, 2nd of March 2006* (**Оригинално заглавие:** *Народно събрание (2006). Стенограми от пленарни заседания. Осемдесет и девето заседание. София, четвъртък, 2 март 2006*)

Tanchev, E. & Belov, M. (2009). *Comparative constitutional law*. Sofia: Sibi (**Оригинално заглавие:** Танчев, Е., Белов, М. (2009). *Сравнително конституционно право.* София: Сиби)

Wigley, S. (2009). Parliamentary Immunity in Democratizing Countries – The Case of Turkey. *Human Rights Quarterly*, 31(3): 567–591

Wigley, S. (2003). Parliamentary Immunity – Protecting Democracy or Protecting Corruption? *Journal of Political Philosophy*, 11(1): 23–40

Velchev, B. (1999). On the problem of parliamentary immunity. *Contemporary Law*, 10(4): 74–85 (**Оригинално заглавие**: Велчев, Б. (1999) За имунитета на народните представители. *Съвременно право,* год. X, кн. 4: 74–85)

TUE-2B.313-SSS-L-02

COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS OF THE COMMERCIAL PLEDGE IN FRANCE AND BULGARIA

Kiril Veselinov – PhD Student
Faculty of Law
University of Ruse, Bulgaria
E-mail: kveselinov@uni-ruse.bg

Abstract: *The comparative legal analysis between the regulation of commercial pledge in France and Bulgaria is of significant importance, as the Commerce Act is partially derived from the French Commercial Code. With the increasingly rapid development of social relations and dynamic changes in legislation worldwide, it is necessary to analyze the current legal framework, especially when it comes to French and German legislation, due to the fact that they still exert substantial influence on the Bulgarian lawmaker. With the adoption of Ordinance No. 2021-1192 of September 15, 2021, French commercial legislation underwent significant corrections, which affected a wide range of social relations, but especially those of interest to this report - those related to commercial pledge, which are the subject of detailed examination.*

Keywords: *Bulgaria, Commerce Act, commercial pledge, comparison, France, legal review, pledge*

ВЪВЕДЕНИЕ

Сравнителноправният анализ на търговската заложна уредба във Франция и в България е от съществено значение, поради факта, че Търговският закон е реципиран отчасти от Френския търговски кодекс, а с влизането в сила на Наредба °2021-1192 от 15 септември 2021 г. френското търговско законодателство претърпя съществени промени, които се отразиха на широк кръг обществени отношения, но най-вече на тези, които интересуват настоящия доклад – свързаните с търговския залог, като именно те са обект на подробно разглеждане в настоящия труд. В заключението на доклада са посочени актуалните прилики и разлики между правните уредби на двете държави, касаещи търговския залог, като е дадено и предложение de lege ferenda въз основа на достигнатите изводи.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Във Франция търговските заложни правоотношения са уредени в Търговския кодекс (Code de commerce), а гражданският залог е регулиран от Гражданския кодекс (Code civil). От основно значение за настоящия анализ е да бъде взета предвид Наредба °2021-1192 от 15 септември 2021 (L'ordonnance n° 2021-1192 du 15 septembre 2021), с приемането на която безспорно бе извършена една от най-големите реформи във френското заложно законодателство. Същата влезе в сила на 01.01.2022 г., като имплемнтираната в нея идея е чрез извършване на реформа в областта не само на обезпечителните правоотношения, но и в различни правни отрасли, да се постигне симплификация и модернизация на френската обезпечителна система.

Съществуват две категории вещи, обект на обезпечение във френското право, които са идентични с тези в българското – това са движими вещи (biens meubles) и недвижими такива (biens immeubles). Спрямо залозите с и без предаване на владението ситуацията отново е подобна, като обикновените залози, при които вещта се предава на кредитора, се наричат gage de meuble corporel avec dépossession, а тези, които остават в патримониума на длъжника - gage de meuble corporel sans déposession. Погледнато през призмата на статистиката залозите без предаване на владението са предпочитано средство за обезпечаване, с оглед възможността за продължаване на дейността, касаеща функционирането на даден бизнес.

До 01.01.2022 г. Френският търговският кодекс (ФТК) уреждаше обикновения търговски залог в чл. L521-1 – L521-3, както и редица специфични за френските търговскоправни отношения залози като този върху екипировка и инструменти (nantissement d'outillage et équipement) в чл. L525-1 – L525-20, залог върху хотелско оборудване и мебели (du warrant hôtelier) в чл. L523-1 – L523-15, петролни гаранции (warrants pétroliers) в чл. L524-1 – L524-21,

залог върху материални запаси/стоки (du gage des stocks) в чл. L527-1 – L527-11. Всички те обаче бяха отменени с влизането в сила на Наредба °2021-1192 от 15 септември 2021 г. Все пак тяхната отмяна не заличава възможността горните да бъдат обект на залог, а само премахна търговскоправната специфика, която ги обвързваше. По този начин френският законотворец решава да разруши изкуствено създадената граница между „граждански“ и „търговски“ залог. В мотивите за обезпечителната реформа във Франция е всеобщото неизползване на тези залози, поради тахнята правна „остарялост“.

Залогът без предаване на владението върху вещта е уреден във Френския граждански кодекс (ФГК), което съществено го отличава от особения залог в българското обезпечително право, на който е посветен специален нормативен акт – Законът за особените залози. По подобие на последния, така и френският залог без предаване на владението следва да бъде вписан в специален публичен регистър като до 31.12.2022 г. той бе воден от канцеларията на съда, в чиято юрисдикция се намира седалището или местожителството на длъжника, а от 01.01.2023 г. вписването се извършва в единен регистър. Формата на споразумението, касаещо заложните правоотношения, следва да бъде писмена, а освен това, в някои случаи, е необходимо и вписване на залога в специалния регистър, съгласно чл. 2338 от ФГК.

Любопитство предизвиква разпоредбата на чл. 2348 от ФГК, която гласи, че в момента на учредяване на залога или впоследствие може да бъде договорено, че ако обезпеченото задължение не бъде изпълнено, кредиторът ще стане собственик на заложения актив. Стойността на актива се определя към датата на прехвърлянето от експерт, назначен по взаимно съгласие, или от съда, освен ако активът не е официално регистриран в платформа за търговия по смисъла на Френския паричен и финансов кодекс. Всяка клауза в обратния смисъл се счита за неписана. Когато тази стойност надхвърля размера на обезпечения дълг, сумата, равна на разликата, се изплаща на праводателя или, ако има други обезпечени кредитори, се препраща. Тази разпоредба абсолютно противоречи на чл. 152 от ЗЗД . В него се определя като недействително споразумение, с което се уговаря предварително, че ако задължението не бъде изпълнено, кредиторът ще стане собственик на вещта, като това важи и за всяко друго съглашение, с което се уговаря предварително начин за удовлетворение на кредитора, различен от този, който е предвиден в закона.

Специфичен залог, уреден в членове 2374 – 2374-6 от ФГК, е този на пари в брой. Той отново е повлиян от Наредба °2021-1192 от 15 септември 2021, въпреки че и досега беше известен в практиката като „кешов залог“. Той се състои в прехвърляне на собствеността върху парична сума, която може да бъде в евро или в друга валута, от длъжника към кредитора. Договорът, с който се учредява това обезпечение, е формален, тъй като трябва да бъде сключен в писмена форма.

Изпълнението върху заложеното имущество се осъществява посредством три способа – публичен търг, съдебно възлагане и частно възлагане.

Публичен търг (la vente en justice) се извършва съгласно чл. 2346 от ФГК и разпоредбите на Френския кодекс на процедурите за гражданско принудително изпълнение (Code des procédures civiles d'exécution). В ал. 2 от същия член е посочена улеснена процедура, касаеща т. нар. „професионални залози“, свързани с бизнес или търговска дейност. Същата се изразява в това, че кредиторът може да започне процедура за публична продажба на обремененото имущество чрез нотариус, съдебен изпълнител, съдебен търговец или заклет брокер на стоки, осем дни след просто уведомление на длъжника и, при необходимост, на третата страна, предоставила обезпечението.

Съдебното възлагане (l’attribution judiciaire) е уредено в чл. 2347 от ФГК, като процедурата се състои в подаване на искане от страна на заложния кредитор към съда за възлагане на имуществото, послужило за обезпечение на вземането му. Той има предимство пред всеки друг привилегирован или хирографарен кредитор. Съдебното възлагане изисква изготвянето на експертна оценка на заложното имущество, касаеща неговата стойност към момента на възлагането. Ако стойността му надвишава тази на обезпечения дълг, разликата следва да се изплати на залогодателя или, ако той има и други заложни кредитори, да се депозира в тяхна полза.

Частното възлагане (le pacte commissoire) по същество представлява споразумение или клауза в основен договор, с която длъжникът се съгласява с автоматичното прехвърляне на заложената вещ на залогодателя или ипотекарния кредитор в случай на неплащане на дълга. Le pacte commissoire може да бъде договорена в момента на учредяването на заложното правоотношение или на по-късен етап, като за привеждането ѝ в действие не се изисква намесата на съдебен изпълнител. Частното възлагане е въведено с издаването на Наредба от 23 март 2006 г., касаеща извършване на промени в регулацията на обезпеченията, и влизането ѝ в сила. Няма специални условия за сключване на споразумение за частно изпълнение, следователно се подчинява на условията на обичайното договорно право. Въпреки това законът предвижда мерки за защита на учредителя и другите кредитори, за да се избегнат прекомерни санкции в случай на неплащане. Le pacte commissoire е забранена в някои специфични случаи, като например при колективни или охранителни производства, съдебна ликвидация, потребителски кредит (за заложния кредитор са достъпни само съдебните продажби и съдебното разпределение), както и спрямо залагането на „действащ бизнес“.

ИЗВОДИ

До преди влизане в сила на Наредба °2021-1192 от 15 септември 2021 г. френското търговско законодателство, в частта си, касаеща залозите, имаше своите очевидни допирни точки с българската уредба на материята, но същите се изразяваха основно в това, че обикновеният търговски залог имаше своя дефиниция и уредба, намираща се в членове L521-1 – L521-3 от ФТК, както и в ясно очертаните отлики от гражданскоправния залог. Въпреки това разминаванията в уреждането на заложните правоотношения, касаещи търговските сделки, вземаха явен превес и това се забелязваше най-вече в липсата на право на законен залог от страна на комисионер, спедитор, влогоприемател в публичен склад и превозвач. Освен това в българската уредба не намират място така характерните за френското заложно право залози, а именно, споменатите по-горе такива, върху екипировка и инструменти, върху хотелско оборудване и мебели, петролни гаранции и върху материални запаси/стоки, които, преди отмяната им чрез Наредба °2021-1192 от 15 септември 2021 г., имаха изрична уредба във ФТК. След влизането в сила на горната и премахването на самия търговски залог от френското законодателство отликите между двете регламентации взеха надмощие. Един от водещите мотиви на френския законодател за заличване на търговския залог е неговата минимална използваемост в практиката и категоризацията му като „остарял“. Това се дължи на редица фактори, но тези от тях, които допринасят най-много за липсата му на практическо приложение са промяната и модернизацията в обещствените отношения, касаещи търговските сделки, както и алтернативните варианти за обезпечение, предпочитани от търговци и кредитори.

Предвид това, че Търговският закон реципира в известна степен ФТК, както и с оглед не толкова голямата използваемост на търговския залог в България, видимо от сравнително малкия брой случаи в съдебната практика, естествена препоръка de lege ferenda би било премахването на обикновения търговски залог от търговскоправната ни уредба, подобно на извършената реформа във френското законодателство.

REFERENCES

Steiner, E., 2018. French Law: A Comparative Approach. 2nd edn. Oxford: Oxford University Press.

Bell, J., Boyron, S. and Whittaker, S., 2008. Principles of French Law. 2nd edn. Oxford: Oxford University Press.

Ordonnance n° 2021-1192 du 15 septembre 2021.

TUE-2B.313-SSS-L-03

PLEDGE OF CRYPTOCURRENCY UNDER THE COMMERCIAL ACT

Kiril Veselinov – PhD Student
Faculty of Law
University of Ruse, Bulgaria
E-mail: kveselinov@uni-ruse.bg

Abstract: *The impressive rise of cryptocurrencies in recent years has led to numerous regulations at both European and national levels. However, Bulgarian pledge law still does not allow these digital assets to be used as collateral. Given the dynamic development of social relations related to cryptocurrencies, this gap in legislation needs to be addressed. This report examines an innovative approach to including cryptocurrencies as objects of pledge. It proposes specific legislative changes (de lege ferenda) aimed at the practical implementation of this model in the Bulgarian legal system.*

Keywords: *Commercial act, commercial deal, commercial pledge, cryptocurrency, popularity, pledge*

ВЪВЕДЕНИЕ

В последните няколко години криптовалутите придобиха огромна популярност, като тяхната, нарастваща с огромни темпове, употреба доведе до редица регулации, както на европейско, така и на национално ниво. Въпреки това, институтът на българското заложното право все още не разполага с механизъм, който да позволява залагането на криптовалути, което с оглед на интензивното развитие на обществените отношения, касаещи придобиването, използването и разпространението им, е редно да бъде променено. В настоящия доклад се разглежда хипотетичен подход, позволяващ обект на залог да бъде криптовалута, като се правят и предложения „de lege ferenda", целящи практическата реализация на подобен тип залози.

ИЗЛОЖЕНИЕ

За да бъде правилно осмислено настоящето изложение, както и с цел по-добро анализиране на предоставената информация следва да се извлече и прецизира определение за това какво всъщност представлява криптовалутата. В най-общ смисъл може да се заключи, че тя се характеризира като цифрова или виртуална валута, която използва криптография за сигурност и функционира на базата на децентрализирана система, обикновено блокчейн технология. Тя не се издава или контролира от централна банка или друг финансов орган, а се създава и управлява чрез разпределена мрежа от компютри. Криптовалутите използват сложни математически алгоритми за верифициране на транзакции и създаване на нови единици, като осигуряват прозрачност, неизменност на записите и устойчивост срещу фалшифициране. Важно е да се подчертае, че за разлика от фиатните пари, които имат физическо въплъщение в банкноти и монети, криптовалутите са цифрови и се състоят от данни за транзакции. Те нямат материална форма и не могат да бъдат определени като вещи. Това е основната причина криптовалутите да не могат да бъдат залагани по принцип.

Това обаче не е точно така. Базисният проблем пред залагането им наистина се корени в тяхната липса на материална обособеност. Хипотетично погледнато обаче, според мен, за да бъде обект на залог една криптовалута не е нужно самата тя да бъде предадена във владение на кредитора, може да бъде предаден хардуерният портфейл, съдържащ ключа, чрез който се извършват изходящи транзакции. Това е така, тъй като чрез този ключ лицето, което го притежава, може да се разпорежда свободно със съответната криптовалута. Това обаче не е напълно достатъчно, като в следващите редове ще стане ясно защо са необходими още няколко задължителни стъпки.

Следва да бъде изяснено, че хардуерният портфейл е физическо устройство, проектирано за сигурно съхранение и управление на криптовалутни активи. Той представлява специализиран хардуер, който съхранява частните ключове на потребителя офлайн, осигурявайки висока степен на защита срещу хакерски атаки и онлайн заплахи. Иначе казано

хардуерният портфейл представлява малко физическо устройство, което обикновено се свързва към компютър или телефон. В повечето случаи изглеждат като преносимо USB устройство с екран и бутони за взаимодействие. Хардуерните портфейли генерират т. нар. „публичен адрес“, към който може да се изпраща криптовалута. Публичният адрес представлява подобие на IBAN и ако някой разполага с него, може единствено да изпрати криптовалута към него, както и да направи справка каква сума има в наличност, но не разполага с възможност да изтегли средствата от него. Единствено портфейлът, генерирал публичния адрес, разполага с „ключ“, даващ правото да се изпращат средства от този публичен адрес. Такъв хардуерен портфейл може да бъде заложен, тъй като той представлява движима вещ, но въпреки това аз смятам, че в този случай обектът на залог ще бъде не самият той, а криптовалутата, намираща се на съответния публичен адрес, разпореждането с която става чрез ключа, намиращ се в хардуерния портфейл. За да бъде характеризирано дадено правоотношение, съответно определено е нужно да бъде изследвана волята на страните. Ясно е, че заложният кредитор желае да получи като обезпечение самата криптовалута, а не просто дадено устройство. Последното се явява само необходимо средство за сключване на заложния договор. Казаното до тук обаче не е достатъчно. Това е така, поради особеностите на хардуерния портфейл. Когато се прави неговата първоначална настройка се генерира т. нар. seed phrase, известна още като recovery phrase (фраза за възстановяване). Тя представлява поредица от случайно генерирани думи (обикновено 12, 18 или 24), които служат като основен криптографски ключ за създаване и достъп до криптовалутен портфейл. Тази фраза е човешки четима репрезентация на основния частен ключ на портфейла и позволява възстановяване на пълен достъп до криптовалутните активи, свързани с този портфейл, на всяко съвместимо устройство или платформа. Seed фразата е критичен елемент на сигурността в криптовалутните системи, тъй като нейното притежание е еквивалентно на пълен контрол над свързаните с нея цифрови активи. Това означава, че дори залогодателят да предаде във владение на заложния кредитор хардуерният портфейл, ако първият знае фразата за възстановяване ще може да възстанови достъпа си до криптоактивите на ново устройство. За да бъде избегната тази възможност за недобросъвестност, могат да се предприемат няколко стъпки, които биха минимизирали риска. На първо място, при учредяване на залога следва криптовалутата да се прехвърли на нов публичен адрес, генериран от нов хардуерен портфейл. Първоначалната конфигурация на устройството следва да бъде направена от трето лице, което да запише фразата за възстановяване и ПИН кода за достъп, след което писменият носител се запечатва в плик. Нито заложният кредитор, нито залогодателят следва да са запознати с фразата или ПИН кода. Пликът може да се съхранява от третото лице срещу определено възнаграждение или да бъде предаден за пазене при нотариус. Съществува възможност и за депозирането му в банков сейф. След като изброеното по-горе бъде направено новият хардуерен портфейл се предава на заложния кредитор. Чрез съхраняване на фразата за възстановяване от трето лице се избягва възможността някоя от страните да се окаже недобросъвестна, придобивайки ново устройство, съответно и достъп до криптоактивите. Достъпът на кредитора до ПИН кода заедно с хардуерния портфейл, който се намира в него, би му позволило да прехвърли криптоактивите към друг публичен адрес като така увреди залогодателя. Именно поради това ПИН кодът също следва да се съхранява отделно. Всички тези условия трябва да бъдат вписани в договора, който според мен задължително следва да бъде в писмена форма и с нотариално удостоверяване на подписите и съдържанието. Тази квалифицирана форма е нужна, поради сложния характер на възникващото правоотношение, породено от нестандартния обект на залог.

След като заложният договор е сключен, определено е трето лице, което евентуално ще придобие качеството на пазач, и в него подробно са разписани условията, които страните следва да спазват, съществен елемент от залога на криптовалута са последствията за страните при изпълнение или неизпълнение на основното задължение. В идеалния случай, ако е налице изпълнение, то заложният кредитор трябва да върне хардуерния портфейл на залогодателя, а третото лице да му предаде запечатания плик. При неизпълнение от страна на длъжника ситуацията е доста по-усложнена. Съгласно чл. 152 ЗЗД съглашение, с което се уговаря

предварително, че ако задължението не бъде изпълнено, кредиторът ще стане собственик на вещта, както и всяко друго съглашение, с което се уговаря предварително начин за удовлетворение на кредитора, различен от този, който е предвиден в закона, е недействително. Тази разпоредба следва да се приложи и при залога на криптовалута. Смятам за абсолютно ненужно удовлетворяването на кредитора да става чрез съдебна намеса и подобно на споменатите в чл. 311 ТЗ кредитори, той също би следвало да може да се удовлетвори извънсъдебно. Това може да се случи като криптовалутата бъде продадена на специализирана крипто борса. Считам за необходимо и приложението на чл. 311, ал. 1 ТЗ, в частта му гласяща, че при удовлетворяване без съдебна намеса кредиторът е длъжен веднага да извести залогодателя за продажбата и да му предаде остатъка от получената цена, но с една забележка. Криптовалутите са изключително волатилни и това предполага огромни амплитуди, касаещи понижаване и покачване на тяхната цена. Ако кредиторът приеме като обезпечение такъв залог, то според мен е редно, ако към момента на продажбата цената е над размера на неизпълненото задължение, то той да може да задържи 10% от горницата, а останалата част – да се върне на залогодателя.

Разширяването на заложния предмет чрез обхващане на криптовалутите би довело до увеличено използване на залога, благодарение на нарастващата им популярност. Най-лесно това би се случило чрез изложения в по-горните редове метод, а именно чрез предаване на хардуерен портфейл. В споразумението би трябвало да бъдат описани освен всички вече споменати реквизити, и вида на заложената криптовалута, както и на хардуерния портфейл, който се предава на кредитора. Смятам обаче, че мястото на залога на криптовалута е в Търговския закон и той следва да се разглежда като обикновен търговски залог, договорен и без съдебна намеса. Това е така, тъй като предвид усложнения характер на материята и специфичните характеристики на криптовалутите се изисква по-голям ресурс от всякакво естество, като се предполага, че търговците обикновено разполагат с такъв. Затова мисля, че залог с обект криптовалута би бил най-подходящ като обезпечение по търговска сделка.

За да може да се осъществи такъв залог е необходимо да се направят законодателни изменения. De lege ferenda да бъде добавена т. 3 в чл. 310, ал. 1 ТЗ, която да гласи следното: „при залог на криптовалута – със сключване на писмен договор с нотариално удостоверяване на подписите и съдържанието, извършени едновременно, съдържащ количеството и вида на заложената криптовалута, както и вида на хардуерния портфейл, който се предава в държане на кредитора. В договора между страните задължително се определя начин за съхраняване на фразата за възстановяване и съответния ПИН код на хардуерния портфейл".

Удовлетворяването на кредитор, получил в обезпечение криптовалута, следва да бъде уредено чрез разписването de lege ferenda на ал. 3 в чл. 311 ТЗ, която да гласи, че: „заложният кредитор по чл. 310, ал. 1, т. 3 се удовлетворява без съдебна намеса от равностойността на заложената криптовалута в парична сума като задължително продава същата чрез борса за криптовалути. Кредиторът е длъжен веднага да извести залогодателя за продажбата, като ако към момента на продажбата цената е над размера на неизпълненото задължение, то той да може да задържи 10% от горницата, а останалата част – да върне на залогодателя." По този начин не се нарушава забраната на чл. 152 ЗЗД за придобиване на собствеността върху заложената вещ от кредитора.

ИЗВОДИ

С оглед на зачестяващото използване на криптовалутите в търговските отношения, както като актив, подходящ за инвестиция, така и като средство за разплащане, смятам, че е редно криптовалутите да бъдат обхванати от законови разпоредби, които да нормират залагането им, с оглед развитието не само на търговското, но и на правото във всички негови отрасли. Залогът на криптовалута следва да намери своето място в Търговския закон, тъй като предвид спецификата, касаеща оперирането с такъв вид активи, и сложността на материята, изискваща съдействие от лица, запознати с нея, е необходим по-голям финансов и кадрови ресурс. Поради това смятам, че залогът на криптовалута би бил най-подходящ като обезпечение по търговски

сделки, но за да надхвърли теорията и да се срещне с практиката, са необходими законодателни промени, които да материализират направените в настоящия доклад съждения.

REFERENCES

Mihov, M., 2024. Cryptocurrencies. Sofia: The Best Books press (***Оригинално заглавие:*** *Михов, М., 2024. Крипто валути. София: Издателство „The Best Books".*)

Daniel, K., 2020. Investing in Cryptocurrencies For Dummies. Sofia: AlexSoft press (***Оригинално заглавие:*** *Дейниъл, К., 2020. Инвестиране в криптовалути For Dummies. София: Издателство „АлексСофт".*)

TUE-2B.313-SSS-L-04

REGARDING THE POSSIBILITY OF APLYING A LAW DIFFERENT FROM THAT OF THE PRINCIPAL OBLIGATION TO THE PENALTY CLAUSE ACT

Toshko Ivanov, PhD Student
Faculty of Law
University of Ruse, Bulgaria
Tel.: +359 88 611 4874
E-mail: tivanov@uni-ruse.bg

Abstract: *This report aims to examine the possibility available to the parties to determine the applicable law not only with respect to the principal obligation but also concerning the penalty clause, allowing one law to apply to the main obligation and a different law to the penalty clause. Next, the question is examined whether this could lead to circumvention of the law or whether such actions can be characterized as good commercial practices. The lack of a unified regulation in international law is highlighted, as well as the presence of legal and technical differences in the perceptions of penalty clauses in the Anglo-Saxon and Continental legal systems.*

Keywords: *Penalty, international Law, applicable Law, circumvention of the Law, Anglo-Saxon legal system, continental legal system, rule against penalty, bargaining power, the closest connection to the contract, the law "inherent to the contract".*

Уговарянето на неустойка, която да обезпечава изпълнението на основното задължение, е обичайно при сключването на трансгранични търговски договори. По този начин страните избягват прилагането на приложимото право по отношение на обезщетяването на причинени вреди. С оглед на различните подходи за уреждане на неустойката в правните системи, се повдига въпросът, ***кое ще е приложимото право към неустойката?*** Ако следва да бъде приложен Регламент 593/2008 (Рим I), тогава правото, признато за приложимо към договора, ще бъде ли уговореното от страните или ще следва да се приложат стълкновителните норми на чуждестранното законодателство, които се отнасят до последиците от неизпълнението в предвидените случаи? Като акцесорно задължение, напълно логично е неустойката да се подчинява на приложимото право на основното задължение. Приложимата уредба по отношение на международните граждански и търговски отношения позволява алтернативното прилагане на различни законодателства за дефиниране на изискванията за формата на актовете, приложимите правила за регулиране на правата и задълженията между страните, реализиране на отговорност в случай на неизпълнение и др. Допускането на принципа Lex voluntatis, до голяма степен улеснява международната търговия и използването на добрите търговски практики в различните законодателства. Възможността на страните да изберат приложимото право по отношение на сключения между тях договор е уредена в чл. 93 от КМЧП и чл. 3, параграф 1 на Регламент 593/2008 (Рим I). По този начин се дава възможност на страните да изберат приложимото право по отношение на целия договор или за части от него. Разбира се, както Регламентът, така и КМЧП, имат предвид изборът на приложимото право, но не и на няколко закона по отношение на различните части от него. Подобен избор на приложимо право може да бъде направен както при сключването на договора, така и с отделна последваща уговорка между страните. Въпросът, който следва да се постави, е докъде се простира тази свобода на договаряне и дали е възможно по отношение на едно акцесорно задължение, като неустойката, да бъде приложено право различно от приложимото за основното задължение?

Първото съображение, което може да бъде направено, е свързано с "**най-тясната връзка с договора**“ или законът "**присъщ на договора**". По този начин съдът следва да направи преценка за приложимото право, като разгледа съвкупността от договорености и обстоятелства. Така недопустимо би било условие за приложимо право, при което отделните части на един договор са в състояние на противоречие, обосновавайки недействителност на части от него или в цялост. В този случай, съдът следва да признае съгласието на страните

относно избора на приложимо право и да определи договорния статут при следване на принципа на най-тясна връзка.

Недопустимо би било също една част от съществените елементи на договора да се подчинява на едно право, а друга част на друго (*например при договор за продажба, страните се споразумяват, че приложимото право по отношение на задълженията на продавача е нидерландското, а по отношение на купувача е правото на Украйна*). От изложеното следва, че главното правоотношение и неговите основни характеристики могат да бъдат подчинени само и единствено на едно право.

По друг начин обаче стои въпросът по отношение на акцесорните задължения, които не засягат характеристиките на основното. Така например не виждам пречка по отношение на уредбата на неустойката да бъде прилагано право, различно от това на основното задължение, особено когато правото, на което е подчинено то, не признава възможността за уговаряне на неустойка (***така например по отношение на сключен договор за изработка, да бъде приложимо австралийското право, а по отношение на неустойката, българското***).

На следващо място, изборът на приложимо право между страните не винаги цели прилагането на добрите практики в техните отношения, а може да бъде използван и като механизъм за налагане на интересите на едната страна над тези на другата (bargaining power) [1]. Този принцип се използва в случаите, когато една от страните е икономически по-силна и би могла посредством избора на приложимото право отрицателно да засегне правата и интересите на икономически по-слабата страна по договора. По този начин би могло да се стигне в хипотеза в която посредством уговарянето на неравноправни клаузи в договора, икономически по-силната страна едностранно да определя поведението на икономически по-слабата, което от своя страна би довело до нарушаване на справедливостта на правоотношението, както и на изградения в гражданското право принцип на равнопоставеност. Именно поради тази причина в отношенията **потребител–търговец** и **работодател–работник/служител** се налагат ограничения при избора на приложимото право – чл. 95, ал. 2 и чл. 96, ал. 1 от КМЧП, както и чл. 5, ал. 2 и чл. 6, ал. 1 от Римската конвенция.

Допустимо е страните да сключат алтернативно споразумение, при което изборът на приложимо право зависи от избора на страната, която в бъдещо съдебно производство ще бъде ищец или в което се предвижда прилагането на правото на страната, която в бъдеще в случай на спор ще действа като ищец или ответник.

С използването на подобни правно-технически методи в международното право, привидно се стига до заобикаляне на закона чрез манипулация на привръзките с цел постигане изкуствено прикрепяне на дадено правоотношение към един по-благоприятен за страните по него правен режим[2]. Заобикалянето, обаче, има значение само в случаите, в които липсва пряко неспазване на съответната приложима императивна норма. Заобикалянето е хипотеза на извършване на действия, които се явяват prima facie правомерни, но последиците от тях, ако бъдат допуснати, ще имат същия резултат като при пряко нарушение – един противоречащ на правото резултат. Затова поведението на правни субекти, които пряко нарушават императивни привръзки, не би попаднало в случая на заобикаляне на закона, защото при такива случаи просто липсва заобикаляне[3].

С оглед на възможността страните сами да определят приложимото право, не следва да се изключва хипотезата, че това може да се направи и по отношение на неустойката. Така съгласно основното задължение ще бъде приложимо едно право, а по отношение на неустойката – друго. Не само че тази възможност стои на разположение на страните, но е и масово практикувана в договорите с международен елемент. Основните причини за това са няколко:

---

[1] **Боряна Мусева**, „Автономия на волята при непозволено увреждане – в лоното на кодекса на международното частно право и Регламент (ЕО) 864/2007 относно приложимото право към извъндоговорни задължения“, достъпна на https://musseva-ivanov.eu/advokati/site/uploads/2016/08/Avtonomia-na-voljata-Reglament-864.pdf.

[2] **Деян Драгиев** „Обективен критерий като основа на института на заобикалянето на закона в международното частно право“, достъпна на https://www.challengingthelaw.com/grajdansko-pravo/zaobikaliane-na-zakona-mcp/.

[3] Вж. **Драгиев, Д.**, Цит. Съч.

На първо място като причина може да бъде определена липсата на унифицирани правила, които да уреждат нейното уговаряне в отношенията между частноправни субекти. Така съгласно Виенската конвенция, международните споразумения се прилагат, като за целта се изключват разпоредбите на самата конвенция. Разбира се, унифицирана уредба по отношение на неустойката се среща в незадължителни принципи, установени от международни правни организации. Например такива норми се срещат в принципите на UNIDROIT[4].

На следващо място, като причина следва да бъде призната наличието на различия в правните системи на държавите, взели участие в нейното изготвяне. Това се дължи на правно-техническа несъвместимост на уредбата, свързана с неустойката в Обединеното кралство, Северна Ирландия и Съединените американски щати, с тази в европейските правни системи. Именно този фактор се явява възпиращ за унифициране на правилата, свързани с неустойката в международното право. Това се дължи на развиващото се със векове „правило против неустойката“ (rule against penalty) в правната рамка на страните от англосаксонската правна система. Така, ако страните решат да изберат правото на Съединените американски щати като приложимо по отношение на договора, те не могат да уговорят неустойка, която да гарантира изпълнението на задължението. По този начин страните са подтикнати да използват в пълност предоставената им свобода за избор на приложимото право по отношение на неустойката като акцесорно съглашение. Преразглеждането на уредбата в международното право, става все по-резонно, особено след приемането от Върховния съд на Великобритания на решенията ***ParkingEye limited v. Beavis (2015)*** и ***Cavendish Square Holding BV v. Talal El Makdessi (2015),*** с които съдът допуска уговарянето на неустойка, приемайки като критерии за действителност размерът ѝ да не е явно несправедлив и несъразмерен със законните интереси на кредитора.

Макар и ситуирано накрая, но не на последно място, е възможността на страните да изберат по-благоприятни условия по договора, които максимално да удовлетворят интереса, който страните по него имат. Тази практика следва да бъде приета като неизбежна цена за липсата на единна правна уредба.

Като заключение, докладът разглежда въпроса за приложимото право в контекста на международните търговски договори и специфично възможността за уговаряне на неустойка като акцесорно задължение. Основното изводи, които произтичат от анализа са, че свободата на страните да избират приложимото право, включително за акцесорни задължения като неустойка, е ключова за гъвкавостта и ефективността на международната търговия. Въпреки потенциалните предизвикателства, свързани с различните правни системи, възможността за избор на приложимото право предоставя необходимата сигурност и предвидимост за страните, които участват в трансгранични договорни отношения. Разгледана е необходимостта от унифицирането на международната уредба, която да допуска прилагането на неустойката.

REFERENCES

Боряна Мусева, „Автономия на волята при непозволено увреждане – в лоното на кодекса на международното частно право и Регламент (ЕО) 864/2007 относно приложимото право към извъндоговорни задължения“, достъпна на https://musseva ivanov.eu/advokati/site/uploads/2016/08/Avtonomia-na-voljata-Reglament-864.pdf.

Деян Драгиев „Обективен критерий като основа на института на заобикалянето на закона в международното частно право“, достъпна на https://www.challengingthelaw.com/grajdansko-pravo/zaobikaliane-na-zakona-mcp/.

[4] Достъпно на https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff8ca60d03e7f57ecd762

TUE-2B.313-SSS-L-05

THE INSTITUTE OF CIVIL CAPACITY ACCORDING TO BULGARIAN LAW AND SOME FOREIGN LEGISLATIONS

Sevdalina Yankulova – Student
Faculty of Law,
University of Ruse "Angel Kanchev"
Tel.: +359882718541
Email: sevdi_yankulova@abv.bg

Polina Peneva – Student
Faculty of Law,
University of Ruse "Angel Kanchev"
Tel.: +359877127749
Email: peneva.13@abv.bg

Assist. Prof. Sergey Kalinkov, PhD
Department of Civil Law, Law Faculty
"Angel Kanchev" University of Ruse;
Tel.: +359988971163;
E-mail: skalinkov@uni-ruse.bg

Abstract: *legal capacity is an institution of civil law and is regulated in the legislation of all countries. It is part of the legal status of every individual. The purpose of this report is to examine the institute in question according to Bulgarian law and some other foreign legal systems, and also to establish the similarities and differences in the legal system.*

Keywords: *capacity, emancipation, deal, coming of age, minority;*

ВЪВЕДЕНИЕ

Психо-физическото развитие на хората започва своя начален етап още от раждането като от този момент, поначало, те не са способни самостоятелно да придобиват права и поемат задължения, както и да носят гражданската отговорност. [5] Едва на определена възраст лицата стигат до такава зрялост, която им позволява правилно да разбират свойството и значението на своите постъпки и да могат да изразяват своята воля.[6]

ИЗЛОЖЕНИЕ

Нормативната уредба на дееспособността в българското законодателство е съсредоточена в: Закона за лицата и семейството (ЗЛС) чл. 2-5; в Семейния кодекс (СК) – чл. 6; Търговския закон (ТЗ) – чл. 56 и други.

От съдържанието на чл. 2 от ЗЛС следва изводът, че физическите лица, навършили осемнадесетгодишна възраст, разполагат с възможността самостоятелно да придобиват права и поемат задължения.

Познати са 3 степени на развитие на дееспособността:

- до 14-годишна възраст физическите лица са малолетни, тоест напълно недееспособни, като правните действия вместо тях и от тяхно име извършват техните законни представители – родителите или настойниците (чл. 3 от ЗЛС). В правната доктрина[7] се приема, че следва да

[5] В този смисъл Павлова, М., Гражданско право, Обща част, стр. 249;
[6] ТакаТаджер, В., Гражданско право на НРБ, Обща част, Дял II, стр. 64;
[7] Тасев, С., Марков, М., Гражданско право, Обща част, Помагало, стр. 100;
Според проф. Г. Стефанов: „Следва да се има предвид и фактът, че на практика малолетните сами извършват правни действия (например, купуване на учебни пособия)".Стефанов, Г., Основи на гражданското право, стр. 68;

се признае възможността на децата над 7 годишна възраст да сключват обикновени дребни сделки за задоволяване на текущите си нужди. Тяхната действителност се обяснява с фигурата на пратеника.

- от 14 до 18-годишна възраст е периодът, в който лицата са непълнолетни или, казано с други думи, с ограничена дееспособност. За извършването на правните действия е необходимо одобрение от родителите или попечителите. Разпоредбата на чл. 4, втори абзац, втората част на изречението от ЗЛС, допуска непълнолетните самостоятелно да сключват дребни сделки за задоволяване на текущите им нужди и да разполагат с това, което са придобили със своя труд. При разпоредителните сделки с недвижими имоти, движими вещи чрез формална сделка и с влогове, както и с ценни книги, разпоредбата на чл. 130, ал. 3 от СК изисква разрешение от районния съд, ако разпореждането не е в противоречие на интересите на детето.[8] Съгласно чл. 130, ал. 4 от СК такива сделки като дарение, отказ от права, даване на заем и обезпечаване на чужди задължения, сключени от непълнолетното лице, са нищожни. Законът, обаче допуска по изключение обезпечаване на чужди задължения чрез залог или ипотека да се извърши с разрешение на районния съд при нужда или очевидна полза за детето или при извънредни нужди на семейството.

- след навършване на 18-годишна възраст лицата вече са напълно дееспособни и са способни самостоятелно да придобиват права и поемат задължения. Това означава, че дееспособният човек има възможност самостоятелно да сключва сделки, да се разпорежда със своето имущество, да носи отговорност, да участва в съдебни процеси и прочее.

Видове дееспособност

а) **Брачна.** Съгласно чл. 6, ал. 1 от Семейния кодекс, тя настъпва с навършването на 18 г. Брачната дееспособност може да възникне и в по-ранна възраст – на 16 г., ако належащи причини налагат това (например, бременност). Това става с одобрението на районния съд. В този момент настъпва така наречената еманципация. Това означава, че непълнолетният става дееспособен, но може да се разпорежда с недвижимия имот само с разрешение на районния съд по постоянния си адрес – чл. 6, ал. 4 от СК.

б) **Търговската дееспособност**, съгласно чл. 56 от Търговския закон, настъпва на 18 г. възраст за лицето, което е едноличен търговец с местожителство в страната;

в) **Завещателната дееспособност** е уредена в чл.13 от Закона на наследството (ЗН). Тя настъпва на осемнадесетгодишна възраст при условие, че лицето не е поставено под пълно запрещение поради слабоумие и е способно да действа разумно. При наличие на тези условия то, чрез завещание, може да се разпорежда със своето имущество;

г) **Трудова дееспособност,** съгласно чл. 301 от Кодекса на труда (КТ), настъпва на 16 годишна възраст. По изключение може да настъпи и на по – ниска възраст. Но тези хипотези са по – рядко срещани (чл. 301, ал. 3 от КТ).

В българското право гражданската дееспособност на физическите лица може да бъде ограничена или отнета, чрез поставяне под запрещение. Нормативната уредба е в чл. 5 от ЗЛС. Тази норма регламентира материалноправните предпоставки за лишаване от дееспособността, които трябва да са налице кумулативно:

- Наличие на душевно заболяване (идиотия, имбецилност, дебилност и олигофрения); и
- Поради това заболяване, лицето не може да разбира свойството и значението на своите постъпки и не може да ги контролира;

Производството по поставяне под запрещение е исково и е уредено в глава 28, чл. 336-340 от ГПК.

Уредбата на института на дееспособността в някои чужди правни системи

В Германия институтът на дееспособността е уреден в § 104 – 113 от Германския Граждански законник (ГГЗ). Според § 104 недееспособните лица са:

- ненавършили седемгодишна възраст;

[8] Така Тасев, С., Марков, М. цит. съч. стр. 100;

- намиращи се в състояние на болезнено разстройство на психичната дейност, изключващо свободата на волеизявлението, ако това състояние по своята природа не е временно;

За разлика от българското законодателство, в немското право лицата от 7 до 18 годишна възраст са с ограничена дееспособност (непълнолетни). Съгласно общия принцип, регламентиран в § 107 от ГГЗ, за валидността на волеизявлението на непълнолетния, необходимо е съгласието от законния му представител. Ако непълнолетният действа без съгласието на представителя, то действителността на договора е обусловено от последващото му одобрение.

Непълнолетните лица, обаче, самостоятелно могат да сключват следните сделки:

- носещи им „правна изгода“ - § 107 от ГГЗ;

- тези, които са били сключени със средствата, предоставени на непълнолетния от представителя или от третото лице със съгласие на представителя за изпълнение на конкретната сделката или за „джобни разходи“ – § 110 от ГГЗ.[9]

По отношение на извършване на **търговската дейност**, то непълнолетният е дееспособен по отношението на сключването на тези сделки, които са свързани с неговата дейност, при условие, че законният представител с разрешение на настойническия съд, е упълномощил непълнолетния да ги извърша самостоятелно. Изключението са сделките за сключването, на които представителят, трябва да получи разрешение от настойническия съд.

Ако става дума дума за осъществяване на **трудовата дейност**, то непълнолетният може да сключва сделки, свързани с поемане на задължения по трудовото правоотношение, ако законният представител го е упълномощил - § 113 от ГГЗ. Изключение са договорите, за сключването на които представителят трябва да получи разрешение от настойническия съд.

Според английското право – дееспособността настъпва на осемнадесетгодишна възраст. В чуждестранната правна доктрина[10] се приема, че непълнолетните могат самостоятелно да сключват:

– действителните сделки по придобиване на „необходими вещи и услуги“ на разумна цена;

- оспорваните сделки, обвързващи страните по договора, докато непълнолетният не се не се откаже от тях до навършване на пълнолетието или в рамките на разумния срок след навършването му. Такива например, могат да бъдат договори за аренда на земя с възможността да е изкупена, но без възможността да се отчуждава, договори за дружество, брачни договори. В последния случай договорът обвързва непълнолетния, ако след навършване на пълнолетието не бъде оспорен;

– всички останалите сделки, които не са посочени – по – горе, обвързват непълнолетния при тяхно лично потвърждаване с навършване на пълнолетието.[11]

В Естония институтът на дееспособността е уреден в чл. 8 до чл.13 от Закона за общата част на ГК на Естония. Дееспособността настъпва на 18 годишна възраст.

Според естонското право, за разлика от българското право, ограничената дееспособност на непълнолетния, навършил 15 годишна възраст, може да бъде разширена от съда, ако това е в негов интерес и според нивото на развитие му това е възможно. В такъв случай съдът взема решение какви сделки непълнолетният може да сключва самостоятелно. Тази ограничена дееспособност може да бъде разширена със съгласието на законния представител, а в случаите в които той откаже да го даде и това противоречи на интересите на непълнолетното лице, то съдът може да я разшири и без съгласието на представителя – чл. 9, ал. 1 и 2 от Закона за

[9] Авторский колектив: Васильев Е. А., Комаров, А. С. и др., Гражданское и торговое право зарубежных государств, Том I, стр. 122;

[10] Авторский колектив: Васильев Е. А., Комаров, А. С. и др. , цит. съч. стр. 123;

[11] В чуждестранната доктрина авторите приемат, че търговските сделки, сключени от непълнолетния, договорите за паричен заем – са абсолютно недействителни. Основното съображение се свежда до това, че парите в ръцете на непълнолетния са прекалено опасно имущество, тъй като могат да бъдат похарчени от него за безполезни и дори вредни предмети. Авторский колектив: Васильев Е. А., Комаров, А. С. и др. , цит. съч. стр. 124;

общата част на ГК на Естония. При наличието на уважителни причини съдът може напълно или частично да отмени разширението на ограничената дееспособност.

Според естонското право, ако многостранната сделка е била сключена от ограничено дееспособния без предварителното съгласие на законния представител, тя е нищожна, освен ако последният впоследствие я одобри. Сделката може да бъде одобрена и от самото лице, ако след сключването й лицето е станало дееспособно. Като изключение, разпоредбата на чл. 11, ал. 3 от Закона за общата част на ГК на Естония, третира като действителни сделките (многостранните), сключени от ограничено дееспособното лице, без разрешение на законния представител или без последващо одобрение. Такива са:

- тези, от които за лицето не възникват преки задължения;
- сделките, сключени със средствата предоставени на ограничено дееспособния за тази цел или за свободно ползване (джобни пари) от законния му представител или със съгласието на последния, от третото лице;

В случай, че сделката е сключена от ограничено дееспособното лице без предварително съгласие на законния представител, насрещната страна има право да предложи на последния да я одобри. Ако законният представител все пак не я одобри в рамките на две седмици от деня на получаване на предложението, то се счита, че липса одобрение.

Ако насрещната страна не е знаела и не е трябвало да знае, че лицето е ограничено дееспособно, тя може оттегли своето волеизявление, насочено към сключване на сделката, за която законният представител (на ограничено дееспособния) не е дал своето съгласие. В такъв случай се счита, че е нямало волеизявление. Ако законният представител, обаче, одобри сделката, насрещната страна няма право да оттегли волеизявлението си.

Според естонското законодателство, сделките, сключени от лицето, ненавършило 7 годишна възраст – по правило са нищожни. По изключение – многостранната сделка, изпълнена със средствата предоставени на лицето за тази цел или за свободно ползване от страна на законния му представител или със съгласието на последния, от третото лице – е валидна (чл. 12, ал. от Закона за общата част на ГК на Естония).

Нищожна е сделката, сключена от лице вследствие на временно разстройство на психичната му дейност или поради друго обстоятелство, в състояние, изключващо възможността да разсъждава разумно. Ако, след прекратяване на временното психично разстройство (или другото обстоятелство), лицето одобри сделката, тя се счита за валидна – чл. 13, ал. 1 от Закона за общата част на ГК на Естония.

Законът оставя „вратичка“ за насрещната страна, която може да предложи на лицето, сключило сделката в състояние, изключващо възможността за разумно съждение, да я одобри. Ако последното не се откаже да изрази одобрението в двуседмичен срок от деня на получаване на предложението, то сделката се счита за одобрена.

ИЗВОДИ

Общият обединяващ признак на гражданската дееспособност в българското право и изследваните законодателства е нейната същност, а именно възможността физическото лице самостоятелно да придобива права и поема задължения. Спецификата се наблюдава в следните моменти:

- немското право за разлика от българското законодателство третира лицата от 7 до 18-годишна възраст за ограничено дееспособни;
- английското право изрично регламентира сделките, които могат да се сключват самостоятелно от непълнолетните лица;
- естонското законодателство допуска възможността съдът със съгласието на законния представител, да разшири ограничената дееспособност на лицето, навършило 15 годишна възраст, ако това е в неговия интерес;

REFERENCES

1. Tadjer, V., Civil law of the People's Republic of Bulgaria, General Part, Division II, S. 2001; (***Оригинално заглавие:*** Таджер, В., Гражданско право, на НРБ, Обща част, Дял II, С., 2001)

2. Pavlova M., Civil Law, General Part, S.2002(***Оригинално заглавие:*** Павлова М., Гражданско право, Обща част. С. 2002;)

3. Tasev, S., Markov, M., Civil Law, General Part, Study, S. 2017; (***Оригинално заглавие:*** Тасев С., Марков М., Гражданско право, Обща част, Помагало С. 2017)

4. Stefanov, G., Basics of civil law, VT, 2007; (***Оригинално заглавие:*** Стефанов Г., Основи на гражданското право, ВТ. 2007)

5. Team of authors: Vasiliev E. A., Komarov, A. S. et al., Civil and commercial law of foreign countries, Volume I, M., 2008; (***Оригинално заглавие:*** Авторский колектив: Васильев Е. А., Комаров, А. С. и др. , Гражданское и торговое право зарубежных государств, Том I, М. 2008)

Нормативни актове:

1. Law on individuals and the family of the Republic of Bulgaria; (***Оригинално заглавие:*** Закон за лицата и семейството на Република България);

2. Family Code of the Republic of Bulgaria (***Оригинално заглавие:*** Семеен Кодекс на Република България);

3. Commercial law of the Republic of Bulgaria. (***Оригинално заглавие:*** Търговски закон на Република България);

4. Labor Code of the Republic of Bulgaria; (***Оригинално заглавие:*** Кодекс на труда на Република България);

5. Law on the Inheritance of the Republic of Bulgaria; (***Оригинално заглавие:*** Закон за наследството на Република България);

6. German civil law; (***Оригинално заглавие:*** Германски граждански законник);

7. The Law on the General Part of the Civil Code of Estonia; (***Оригинално заглавие:*** Закон за общата част на Гражданския кодекс на Естония).

Докладът отразява резултати от работата по проект No 2024-ЮФ-03, финансиран от фонд „Научни изследвания“ на Русенския университет.“

TUE-2B.313-SSS-L-06

THE INSTITUTE OF DIVISION OF INHERITANCE CARRIED OUT BY THE TESTATOR DURING HIS LIFETIME UNDER THE FRENCH LAW. COMPARISON WITH THE REGULATION OF BULGARIAN INHERITANCE LAW

Assist. Prof. Bilyana Ivanova
Private Law Department,
Faculty of Law.
University of Ruse, Bulgaria
E-mail: bkirova@uni-ruse.bg

Mustafa Yaramkashev, PhD Student
Faculty of Law,
University of Ruse, Bulgaria

Abstract: *The institution of the division of inheritance made by the testator during his lifetime is well known in many legislations. With a view to improving the legal regulation of the institute according to the current Bulgarian legislation, it is of interest to examine the latter under different legal systems. The aim of the present study is to make a comparison between the institution of this kind of division of property under Bulgarian and French law, tracing its development since Roman law.*

Keywords: *Inheritance, Heritage, Will, During lifetime, Bequest, Donation, Division, Partition, Property, Property Division, Comparison, French law, Roman law.*

REFERENCES

Tasev, Hr., 2020. Bulgarian inheritance law. Sofia: Nova zvezda press (***Оригинално заглавие:*** *Тасев, Хр., 2020. Българско наследствено право. София: Издателсво „Нова звезда).*

Tasev, S., 2016. Division of co-ownership. Sofia: Nova zvezda press (***Оригинално заглавие:*** *Тасев, С., 2016. Делба на съсобственост. София: Издателство „Нова звезда“.)*

Yochev, Evg., 2006. History of the Legislation of Principality of Bulgaria. Ruse:"Angel Kanchev" University of Ruse press. (***Оригинално заглавие:*** *Йочев, Евг., 2006. История на законодателството на Княжество България, Русе: Издателство - Печатна база при РУ „Ангел Кънчев“.)*

Tasheva, Sv., 1995. Bulgarian Inheritance Laws. 1890 – 1995. Sofia: Sibi press (***Оригинално заглавие:*** *Ташева, Св., 1995. Български закони за наследството. 1890 – 1995. София: Издателство „Сиби“.)*

*Kozhuharov, Al., 2002. Contractual law. Separate types of bond relationships, Sofia: „St. Kliment Ohridski" University press. (**Оригинално заглавие:** Кожухаров, Ал., 2002. Облигационно право. Отделни видове облигационни отношения, София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“)*

*Stavru, S., 2015. About the subjective side of the donation contract, Challenging the Law, online edition, URL: https://www.challengingthelaw.com/obligacionno-pravo/subektivnata-strana-na-dogovora-za-darenie/ (**Оригинално заглавие:** Ставру, С., 2015. Относно субективната страна на договора за дарение, Предизвикай правото, електронно издание)*

The paper is awarded with "Best Paper" Crystal Prize 2024.

TUE-2B.313-SSS-L-07

HYPOTHESES OF RENVOI IN DETERMINING THE LAW APPLICABLE TO THE LEGAL CAPACITY OF INDIVIDUALS IN PRIVATE INTERNATIONAL LAW. A COMPARATIVE LEGAL REVIEW OF SOME FOREIGN LEGISLATION

Stamen Dimitrov – Student
Faculty of Law,
University of Ruse "Angel Kanchev"
Tel.: +359 894245881
E-mail: s.dimitrov_2000@abv.bg

Principal assistant professor, Sergey Kalinkov, PhD
Department of Civil Law, Law Faculty
"Angel Kanchev" University of Ruse;
Tel.: +359988971163;
E-mail: skalinkov@uni-ruse.bg

Abstract: *Renvoi as an institute in private international law may arise in the application of the bilateral conflict of law rule referring to foreign law. This report focuses on the renvoi hypotheses in determining the law applicable to legal capacity of natural persons. A historical overview of this institute is made, as well as a comparative legal analysis of some foreign legislation. Acceptance of the renvoi from the point of view of the Bulgarian Civil Procedure Code, as well as the cases where it is inadmissible according to the Civil Procedure Code and the Law of the European Union, are considered. The negative and positive aspects of this institute are highlighted.*

Keywords: *renvoi, conflict of laws rule, attachment factor, domestic law.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Международното частно право (МЧП) представлява отделен, самостоятелен отрасъл на частното право, регулиращ частноправните отношения с международен елемент (например, вещни, наследствени, семейни, облигационни и др.). По смисъла на чл. 1, ал. 2 от Кодекса на международното частно право (КМЧП) на Република България, този тип отношения са свързани със законодателствата (правопорядъците) на две и повече държави.

Единият от въпросите, влизащ в предмета на МЧП, е този за **приложимото право**, което съдът или друг орган следва да приложи при разглеждане на дадено международно гражданско дело.[12] Например, при наличие на спор, сезираният съд се ръководи от правопорядъка на дадената държава, за да уважи или отхвърли претенцията на ищеца. При безспорните производства също се поставя въпросът за приложимото право. Например, условията за сключването на брака с международен елемент, се определят от отечественото право на всяко от лицата, встъпващи в брачното правоотношение (чл. 76, ал. 1 от КМЧП).

ИЗЛОЖЕНИЕ

Единият от методите, който използва МЧП при регулирането на частните отношения с международен елемент се нарича **стълкновителен**. Колизионните (стълкновителните, отпращащите или непреките) отпращат към приложимото право, от което компетентният орган се ръководи за да разреши международното гражданско дело.

За разлика от стълкновителните норми, преките непосредствено регулират частните отношения с международен елемент.

Структурата на колизионната норма включва три елемента:

[12] Тодоров, Т., Международно частно право, Европейският съюз и Република България, стр. 34, С., 2010.

- хипотезис;
- диспозиция;
- санкция.

Следва да се обърне внимание върху **диспозицията** на стълкновителната норма. Тя дава указание за приложимото право чрез съответния критерий на привързване – например, отечествено право, обичайното местопребиваване, местонахождение на вещта и др.

1. Препращане

Препращането може да възникне само при прилагането на двустранната колизионна норма, която, в конкретния случай, отпраща към чуждото право.

В исторически аспект този институт има дълбоки корени.

*В това отношение известно **е делото Форго 1878 г.** от практиката на френския касационен съд.[13] Съдът разглеждал наследствен спор относно наследството на баварския гражданин (поданик) Форго (извънбрачно дете), който към момента на смъртта е имал последно обичайно местопребиваване във Франция. Наследниците по кръвна линия са претендирали върху наследството, представляващо парични влогове. Според френското МЧП наследяването се уреждало от **личния закон** на физическото лице – в конкретния случай **баварското право**, според което претенциите на ищците би трябвало да бъдат уважени. Но, по време на процеса прокурорът е обърнал внимание на следното обстоятелство: според баварското МЧП, наследяването се уреждало от правото на държавата, където е обичайното местопребиваване наследодателя, т.е. по френското. Френският съд е приел препращането, приложил френското право, претенциите на ищците са били отхвърлени и наследствено имущество е преминало в полза Франция.*

Друг исторически пример за препращане е делото **Collier v. Rivaz 1841:**[14]

В това дело се оспорвала формалната действителност на завещанието, съставено от английския гражданин в съответствие с английското право, който имал последно обичайно местопребиваване в Белгия. То е било формално недействително според белгийското право, но валидно според английското законодателство. Спорът се разглеждал от английския съд в Кентърбъри.

*Според английското МЧП, формалната валидност на завещанието се уреждала от правото на държавата, където наследодателят е имал последно обичайно местопребиваване, тоест **от белгийското право,** според което завещанието е било невалидно. От друга страна, съгласно белгийското колизионно право, формалната действителност на завещанието се подчинявала на правото на държавата, чийто гражданин е бил завещателят, тоест на английското право.*

В резултат на това, английският съд е приел препращането и приложил английското материално право, по силата на което завещателното разпореждане е било действително.

По това дело съдията Дженер е формулирал възглед, че делото следва да се разглежда така, както то би се разгледало от белгийския съд.

1.1. Хипотези, при които може да възникне препращане при определяне на приложимото право към дееспособността на физическите лица

Препращането се урежда от МЧП на сезирания съд (*lex fori*). В българското право то е регламентирано в чл. 40 от КМЧП. От съдържанието на ал. 1 следва изводът, че препращането в българското МЧП е позволено. Това е така, защото **под чуждото право** се разбират не само материалноправните норми, **но и стълкновителните норми** на дадената държава.[15]

[13] Вж. Станчева – Минчева, В., Коментар на Кодекса на международното частно право. Съпоставка с актовете на Европейското право, стр. 55, С., 2010.

[14] Вж. Лебедев, С. Н., Кабатова, Е. В., Международное частное право в 2-х томах, Том I, Общая часть, Учебник, стр. 237 – 238, М., 2011.

[15] Станчева – Минчева, В., цит. съч., стр. 55 – 56; Владимиров, И., Международно частно право, Обща и специална част, стр. 91, С., 2005.

Въз основа на теоретичните възгледи, възприети в българската литература,[16] може да се стигне до извода, че препращането в МЧП възниква при наличие на следните кумулативни условия:

- колизионната норма на националното право (например, КМЧП) следва да отпраща към чуждото законодателство; и
- чуждата стълкновителна норма, от своя страна, или следва да връща към правото на сезирания съд, или към правото на третата държава.

Изтъкнатите условия показват, че факторите на привързване в българското и чуждото МЧП следва да се различават.

Следователно, препращането няма да възникне:

- ако колизионната норма на националното право отпраща към *lex fori*;
- при едностранните стълкновителни норми, тъй като те не отпращат към чуждото право, а единствено **към правото на сезирания съд** – например, чл. 29 от КМЧП;
- при преките норми, защото, те непосредствено регулират частните отношения с международен елемент и не съдържат фактор на привързване;
- ако критерият за определяне на приложимото право в чуждата и националната колизионни норми е един и същ.

В повечето случаи препращането може да възникне при определяне на приложимото право към дееспособността на физическите лица (ФЛ).

Според българското МЧП, дееспособността на ФЛ, се подчинява на тяхното **отечествено право** (чл. 50, ал. 1, изр. 1 от КМЧП). Съгласно чл. 48, ал. 1 от КМЧП: „Отечественото право на лицето е правото на държавата, чийто гражданин е то“. Такъв подход за определяне на приложимото право към дееспособността се използва в МЧП на редица държави, като Австрия, Белгия, Унгария, Румъния, Турция и др.[17]

В това отношение може да се даде следният пример, когато препращането няма да възникне:

Българският съд трябва да определи приложимото право към дееспособността на австрийския гражданин с обичайно местопребиваване в България.

Колизионната норма на чл. 50, ал. 1, изр. 1 от КМЧП отпраща към отечественото право на лицето, тоест, австрийското. Съгласно § 12 от ЗМЧП на Австрия, правоспособността и дееспособността на ФЛ се определя от неговия личен закон. Следователно, българският съд ще приложи австрийското материално право, тъй като, в конкретния случай, австрийската колизионна норма отпраща към вътрешното (националното) законодателство на Австрия.

В МЧП на редица други държави[18] се използва друг критерий при определяне на приложимото право към дееспособността, а именно – **обичайно местопребиваване** на лицето.

С цел да се онагледи препращането, може да се даде следният пример:

Българският правоприлагащ орган следва да определи приложимото право към дееспособността на гражданин на Аржентина, установил своето обичайно местопребиваване в България.

Съгласно чл. 50, ал. 1, изр. 1 от КМЧП на България, дееспособността на ФЛ се определя от неговото отечествено право. Тъй като лицето е гражданин на Аржентина, сезираният съд трябва да се насочи към аржентинското законодателство.

Съгласно чл. 2616 от ГК на Аржентина, дееспособността на ФЛ се определя от правото на държавата, където е неговото обичайно местопребиваване. Следователно, аржентинската стълкновителна норма отпраща към българското право, тъй като лицето има обичайно местопребиваване в Република България. По такъв начин възниква препращане от **първа**

[16] Тодоров, Т., Международно частно право, цит. съч., стр. 136.

[17] § 9 от ЗМЧП на Австрия; чл. 34 от КМЧП на Белгия; чл. 15, ал. 1 и 2 от ЗМЧП на Унгария; чл. 2.572, ал. 1 от Гражданския Кодекс на Румъния; чл. 9 от КМЧП на Турция.

[18] Чл. 12 от ЗМЧП на Китай; чл. 8 от ЗМЧП на Латвия; чл. 2616 от Гражданския кодекс на Аржентина; английското МЧП.

степен. Българският съд ще се ръководи от Закона за лицата и семейството (ЗЛС), за да установи, дали лицето е дееспособно.

1.2. Приемане на препращане. Недопустимост на препращане

Според чл. 40, ал. 3 от КМЧП, при наличие на препращане, българският съд следва да го приеме, тоест да приложи:

- или българското материално право или
- материалното право на трета държава.

По такъв начин се изключва безкрайното препращане.[19]

Съгласно чл. 40 ал. 2 от КМЧП, то (препращането) не се допуска при:

- Правно положение на юридически лица и на неперсонифицираните образования;
- Формата на правните сделки;
- Избора на приложимо право;
- Издръжката;
- Договорните отношения;
- Извъндоговорните отношения.

Тълкувайки цитираната разпоредба, по аргумент от противното, може да се стигне до извода, че във всички останали случаи, които не са посочени в чл. 40, ал. 2 от КМЧП **препращането е допустимо.**

Препращането е изключено и в редица регламенти, касаещи приложимото право, а именно:

- ✓ **Регламент (ЕО) № 593/2008** относно приложимото право към договорните отношения (Рим I);
- ✓ **Регламент (ЕО) № 864/2007** относно приложимото право към извъндоговорните отношения (Рим II);
- ✓ **Регламент (ЕС) № 1259/2010** относно осъществяване на засилено сътрудничество в областта на приложимото право при развод и законна раздяла (Рим III);
- ✓ **Регламент (ЕС) № 2016/1103** на Съвета за изпълнение на засиленото сътрудничество в областта на компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения по въпроси, свързани с имуществения режим между съпрузи;
- ✓ **Регламент (ЕС) № 4/09** относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на съдебни решения и сътрудничеството по въпроси, свързани със задължения за издръжка;

В Регламент (ЕС) № 650/2012 относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решенията и приемането и изпълнението на автентични актове в областта на наследяването и относно създаването на европейско удостоверение за наследство, препращането е частично допустимо, ако колизионната норма отпраща към правото на държава – нечленка на ЕС (чл. 34, § 1). [20]

Какво означава, че препращането е недопустимо? Ако колизионната норма в горепосочените случаи отпраща към чуждото право, съдът трябва да приложи **материалното право на тази държава** без да се интересува от нейните колизионни норми.

ИЗВОДИ

Институтът на препращането в голяма степен е ограничен в българското МЧП, както и в Правото на Европейския съюз (ПЕС).

Защо то се изключва?

[19] Така Тодоров, Т., цит. съч., стр. 138; Станчева – Минчева, В., цит. съч., стр. 65.

[20] Съгласно чл. 34, § 2 от Регламент (ЕС) № 650/2012, препращането не се прилага по отношение на правото, посочено в чл. 21, § 2, чл. 22, чл. 27, чл. 28, б. „б“ и чл. 30.

Защото препращането създава проблем за правоприлагащия орган във връзка с установяване съдържание на чуждото право. Особено при препращане **от втора степен** сезираният съд (например българският) трябва да установи както съдържанието на чуждото МЧП, така и материалното право на третата държава. Подобни трудности се наблюдават и при препращане **от първа степен**, но при него се налага правоприлагащият орган единствено да установи съдържанието на чуждото МЧП.

От друга страна, институтът на препращането разкрива и положителни черти. Чрез този институт се търси, възможно, най-тясна връзка между правоотношението и правопорядъка, който ще го уреди[21].

REFERENCES

1. Todorov, T., Private International Law. The European Union and the Republic of Bulgaria, S., 2010; (***Оригинално заглавие:*** Тодоров, Т., Международно частно право, Европейският съюз и Република България, С., 2010);

2. Stancheva – Mincheva, V. Commentary on the Code of Private International Law. Comparison with acts of European law, S. 2010; (***Оригинално заглавие:*** Станчева – Минчева, В., Коментар на Кодекса на международното частно право. Съпоставка с актовете на Европейското право, С., 2010);

3. Vladimirov, I., Private International Law, General and special part, S. 2005; (***Оригинално заглавие:*** Владимиров, И., Международно частно право, Обща и специална част, С., 2005);

4. Boguslavsky, M. M., International private law, M., 2005; (***Оригинално заглавие:*** Богуславский, М. М., Международное частное право, М., 2005);

5. Lebedev, S. N., Kabatova, E. V., Private international law in 2 volumes, Volume I, General part, Textbook, M., 2011; (***Оригинално заглавие:*** Лебедев, С. Н., Кабатова, Е. В., Международное частное право в 2-х томах, Том I, Общая часть, Учебник, М., 2011).

Докладът отразява резултати от работата по проект No 2024-ЮФ-03, финансиран от фонд „Научни изследвания“ на Русенския университет.“

[21] В този смисъл вж. Богуславский, М. М., Международное частное право, стр. 48, М., 2005.

TUE-2B.313-SSS-L-08

THE INSTITUTE OF THE SECRECY OF ADOPTION AND THE AMENDMENT OF ART.105 OF THE FAMILY CODE

Sevdalina Yankulova – Student
Faculty of Law,
University of Ruse "Angel Kanchev"
Tel.: +359882718541
Email: sevdi_yankulova@abv.bg

Damla Yonusova – Student
Faculty of Law,
University of Ruse "Angel Kanchev''
Tel.: +359 88 9829996
Email: damlayonusova23@gmail.com

Assist. Prof. Bilyana Ivanova
Private Law Department,
Faculty of Law,
University of Ruse "Angel Kanchev''
Tel.: +359 89 6823683
Email: bkirova@uni-ruse.bg

Abstract: *The right to information about the origin is a basic human right, recognized and guaranteed by the Constitution of the Republic of Bulgaria. It also finds expression in the provision of Art. 105 of the Family Code. Prior to the recent changes to the rule, applicants were often denied access to the requested information due to a lack of "important circumstances" proving the need to disclose the adoption secret.*

This circumstance is the basis of the amendments to the Family Code of December 2023. This report examines precisely these amendments, comparing them with the previous version of the text, aiming to analyze the changes and give an answer as to whether the latter could fulfill their purpose.

Keywords: *Adoption, adoption secret, uncovering, human rights, Family code*

ВЪВЕДЕНИЕ

Институтът на осиновяването има важно значение за всички онези деца, които поради някаква причина са останали без биологичните си родители. Осиновяването дава шанс на тези деца, лишени от привилегията да имат свое семейство, да отраснат в семейна среда. Въпреки това, всеки има право да знае от къде е произлязъл, кои са неговите родители и какво е неговото родословие. Именно това право е стои в основата на разпоредбата на чл. 105 от Семейния кодекс, който урежда правото на осиновения да получи информация относно биологичния си произход. До месец декември 2023 г. процедурата за това беше тежка и тромава, а в по-голямата си част подобни искания, отправени до компетентния съд, завършваха с постановяването на отказ. Голямата обществена значимост на въпроса провокира група народни представители да потърсят решение на проблема и стана основа на влезлия в сила на 22.12.2023 г. Закон за изменение и допълнение на Семейния кодекс. Настоящата разработка цели да проследи уредбата на института до месец декември 2023 г. и да анализира последните изменения на чл. 105 от СК.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Осиновяването е деликатен процес променящ завинаги съдбите на лицата, участващи в него. То е сурогат на естествения произход, чрез който между две лица се създава връзка,

наподобяваща родител-дете[22]. Основната правна уредба на института е поместена в Семейния кодекс – от чл.71 до чл.121 включително, както и в други законови и подзаконови нормативни актове.

Семейният кодекс въвежда редица изисквания, на които трябва да отговаря едно лице, за да може да осинови. То следва да е навършило пълнолетие, да не е поставено под запрещение и да не е лишено от родителски права. Въведено е изискване за минимална възрастова разлика между осиновения и осиновяващия от петнадесет години, а с измененията от месец декември 2023 г. се предвижда и забрана за осиновяване, ако разликата помежду им надвишава 50 г.

По отношение на осиновявания законът също предвижда той да отговаря на определени условия. Той не трябва да е навършил пълнолетие към момента на подаване на молбата за осиновяване. Предвижда се още, че близнаци се осиновяват заедно като само в изрично предвидената в чл. 77, ал. 2 СК хипотеза това изискване може да не бъде спазено. Възможността да се осиновяват заедно братя и сестри е обусловена от наличието на емоционална връзка помежду им.

Осиновяването може да бъде пълно и непълно. Осиновяването е винаги пълно в изрично предвидените в чл. 100, ал. 2 СК. Във всички останали случаи видът се определя в зависимост от лицата, чието съгласие се изисква.

Правните последици от допуснатото осиновяване предопределят приложението на нормата на чл. 105 СК, поради което е необходимо същите да бъдат разгледани накратко. Тяхното проявление проф. Лиляна Ненова разделя в две основни групи – осиновен – осиновител и осиновен – естествени сродници.[23] Общото между двата вида осиновяване е връзката, която се създава между осиновения и осиновителя. Новосъздадените отношения наподобяват тези между родител и дете. Разликите са много повече.

При пълното осиновяване се съставя изцяло нов акт за раждане, в който осиновителят се вписва като родител, докато при непълното не се съставя нов акт за раждане, а осиновителят се отбелязва в действащия, като бащиното и фамилното име на осиновения могат да бъдат променени с решението на съда.

Друга важна разлика е свързана с отношенията с родините по произход. В хипотезите на пълно осиновяване се прекратяват правата и задълженията между осиновения и неговите низходящи и родините им по произход. Запазват се единствено пречките за сключване на брак поради родство по чл. 7, ал. 2, т. 1 и 2 СК.

При непълното осиновяване се запазват тези права и задължения между осиновения и неговите низходящи с родините по произход се запазват. Връзката с последните не се прекъсва макар одителските права и задължения преминават върху осиновителя. Рожденте родители продължават да дължат издръжка, ако осиновителят е в невъзможност да я дава.

Нормата на чл.105 СК намира приложение само случаите на пълното осиновяване, където връзката между осиновения и неговите биологични родители се прекъсва с влизане в сила на решението за допускане на осиновяването. От този момент възникват правните последици, предвидени в чл. 101 СК. В резултат на постановеното съдебно решение се съставя нов акт за раждане, в който осиновителят се вписва като родител.

Преди изменението от месец декември 2023 г., тогавашната редакция на текста на чл.105 СК предвижда тесен кръг от активно легитимирани да поискат от компетентния окръжен съд информация относно биологичния произход на осиновения. Това са осиновителят и осиновения, ако е навършил 16-годишна възраст. Освен това последните трябва да докажат, че са налице „важни обстоятелства“ за разкриване на произхода от биологичните родители.

Семейният кодекс не дава легална дефиниция на понятието „важни обстоятелства“. Такова се извежда от Върховния касационен съд в Решение № 161/2020 г., по гражданско дело №1179 по описа за 2020год. Според него това са „всички тези факти от обективната

[22] В този смисъл Марков, М., Семейно и наследствено право, Помагало, С. 2014, стр.131

[23] Ненова, Л. Семейно право. Книга втора. Нова редакция проф. д-р Методи Марков по новия Семеен кодекс от 2009 г., София, 2010 г., с. 220

действителност, които са свързани със съществени за осиновения обстоятелства - от здравен, социален, морално-етичен или правен характер и при наличието, на които за него биха се породили определени правомерни правни последици, респ. тези свързани с гражданскоправния, здравния, социалния му статус, с неговия мироглед и душевен живот, при съобразяване на съществуващите в обществото морално-етични правила и при зачитане на личния и семейния живот както на осиновения, така и на неговите осиновители и биологични родители, като ограниченията на правото на личен живот на осиновения, част от което е и правото му да познава произхода си, трябва да се прилагат стеснително и с необходимия баланс между личния и обществения интерес. Това право може да бъде ограничено единствено ако се упражнява с намерението да се увредят правата на трети лица, или с неморална или користна цел.“ В аргументите е посочено, че самата тайна на осиновяването е свързвана повече с нежеланието да се нарушава и да се вреди на личния живот на участващите страни.

Показателно за сериозността на проблема с разкриване тайната на осиновяването е Решение № 1763 от 19.0.2017 г. по в.гр.д.№2031 по описа за 2017г. на Софийски апелативен съд. В мотивите си съдът посочва, че „неявяването след призоваване и липсата на становище по делото от рождената майка на молителката в съдебно заседание за изслушване е индиция, че разкриването не е желано от същата.“ Макар законът да не предвижда подобно обстоятелство сред основанията за отхвърляне на молбата по чл. 105 СК, то заедно с другите наведени по делото факти мотивира съда да отхвърли искането на молителя.

Безспорно в този си вид засекретяването на информацията относно биологичния произход на осиновения намира логика в няколко измерения. На първо място се защитава привидността, която създава осиновяването в отношенията между осиновител и осиновен, намираща израз и в съставянето на нов акт за раждане на последния. Отказът за достъп до тази информация е и вид предпазна мярка спрямо трите страни, засегнати от факта на осиновяването. По отношение на детето – създава предпоставка за влошаване позицията на осиновителите в отношенията помежду им. Спрямо осиновителите знанието у детето, че е осиновено, може да се наруши спокойствието на семейната среда и да създаде несигурност в семейството. Допускането на осиновяването дава възможност на биологичните родители да създадат ново семейство. Разкриване тайната на осиновяването може да бъде разгледана като намеса в живота на новото им семейство.

Изложените аргументи обаче не могат да бъдат основание за отхвърляне правото на едно лице да знае своя произход. Както правилно е посочено в Решение № 161 от 19.01.2021 г. по гр. д. № 1179 / 2020 г. на Върховен касационен съд, 4-то гр. отделение „Правото да познаваш произхода си, определяно още като право на идентичност, без да е изрично защитено, се извежда от правото на защита на личния/частния живот – чл.17 в допълнение от чл.24, ал.2 и 3 от Пакта за политически и граждански права, от чл.8 ЕКЗПЧОС и чл.7 и чл.8 от Конвенцията за правата на детето, която признава /макар и не като абсолютно/, правото на детето да познава своя произхода. Това право е признато в еднаква степен на детето, но и на всеки възрастен.“

Изложените съображения и множеството съдебни решения, постановяващи отказ от предоставяне на информация относно произхода на осиновения стават повод за приемането на изменение и допълнение на Семейния кодекс в тази му част в края на 2023г .

С приетите промени, макар да отпада възможността осиновен, навършил 16 години да може да отправя искане по чл. 105 СК, значително се разширява кръгът на активно легитимираните да упражнят това право. Молба до компетентния окръжен съд вече могат да подават освен осиновителите и навършилият осемнадесет години осиновен, така също и неговите низходящи, съпругът, съответно съпругата.

Създава се изцяло нова разпоредба – чл. 105а, която регламентира създаването на неправителствени организации, оказващи помощ на лицата, търсещи биологичните си родители. С промените отпадат и „важните обстоятелства“, които до този момент бяха повод за многобройните отхвърлени молби през годините.

За съжаление и преди, и след редакцията на разпоредбата, законодателят не дава категоричен отговор при какви обстоятелства може да се предостави тази информация и всичко се оставя отново на съдебната практика.

Това обстоятелство ни провокира да потърсим каква е уредбата на тайната на осиновяването в законодателствата и на други държави членки на Европейския съюз. Разгледахме нормативната уредба в Хърватия, Малта, Дания и други. При направеното от нас проучване не установихме конкретни разпоредби, касаещи тайната на осиновяването. Съгласно Хагската конвенция от 1993 година (чл. 30.2) и Конвенцията на ООН за правата на детето (чл. 7.1) осиновеното дете има право на достъп до информацията, разкриваща неговия произход и лична фамилна история, а когато е възможно – и имената на биологичните му родители.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Правото на едно лице да познава своя произход е едно от основните права на гражданите. Закрепено в Конституцията на Република България и изведено от нормата на чл. 32, ал. 1, то намира своето място и в редица международни правни актове, които гарантират неговото спазване. Естествено продължение е текстът на чл. 105 от Семейния кодес, който през месец декември 2023 г. претърпя значителни изменения с оглед улесняване достъпа до информацията, свързана с биологичния произход на осиновените. Измененията разширяват кръга от правоимащи да подадат молба до компетентния окръжен съд за разкриване тайната на осиновяването и премахват утежнявалите до този момент процедурата „важни обстоятелства“, необходими за разкриването й. Целта на новата редакция на текста е да улесни упражняването на това тяхно конституционно право.

Проблем обаче продължава да съществува поради липсата на конкретни законови условия, при наличието на които молбата следва да бъде уважена. При следващи редакции на закона би било добре такива да се обсъдят и предложат.

REFERENCES:

1. Markov, M., Family and inheritance law, Study, S. 2014; (***Оригинално заглавие***: Марков М., Семейно и наследствено право, Помагало, С. 2014;)

2. Nenova, L, Family law, S. 2010; (***Оригинално заглавие:*** Ненова, Л., Семейно право, С. 2010;)

3. Tsankova, T., Markov, M., Staneva, A., Todorova, V., Commentary on the new Family code, S. 2009; (***Оригинално заглавие:*** Цанкова, Ц., Марков, М., Станева, А., Тодорова, В., Коментар на новия Семеен кодекс, С. 2009.)

Нормативни актове:

1. Law on individuals and the family of the Republic of Bulgaria; (***Оригинално заглавие***: Закон за лицата и семейството на Република България);
2. Family Code of the Republic of Bulgaria (***Оригинално заглавие***: Семеен Кодекс на Република България);
3. The Child Protection Act; ***(Оригинално заглавие***: Закон за закрила на детето на Република България.)

TUE-2B.313-SSS-L-09

CONTENT OF THE MARRIAGE CONTRACT ACCORDING TO BULGARIAN LAW AND SOME FOREIGN LEGISLATIONS

Sevdalina Yankulova – Student
Faculty of Law,
University of Ruse "Angel Kanchev"
Tel.: +359882718541
Email: sevdi_yankulova@abv.bg

Polina Peneva – Student
Faculty of Law,
University of Ruse "Angel Kanchev"
Tel.: +359877127749
Email: peneva.13@abv.bg

Assist. Prof. Bilyana Ivanova
Private Law Department,
Faculty of Law,
University of Ruse "Angel Kanchev''
Tel.: +359 89 6823683
Email: bkirova@uni-ruse.bg

Abstract: *The avoidance of future disputes in the family is the basis of the possibility given by the legislator to the spouses to arrange their relations as they see fit. This understanding was also laid down in the adoption of the Family Code in 2009, where for the first time the spouses were given the opportunity to conclude a marriage contract to settle property relations between them. This institute is known in a number of legislations, as each country allows the spouses to include in the contract stipulations of a different kind.*

This report examines the issue of the content of the marriage contract under Bulgarian law, making a comparison with the possibilities provided for in the law of Germany and the United States of America.

Keywords: *marriage, property relations, marriage contract, comparison, content, Bulgaria, Germany, USA*

ВЪВЕДЕНИЕ

С приемането на Семейния кодекс през 2009 г. значително се либерализира начина на уреждане на имуществените отношения между съпрузите. Те вече могат да избират между три режима – на общност, на разделност и договорен режим. Докато първите два са познати на българския законодател и в определен минал момент са били приложими за отношенията между брачните двойки в Република България, то брачният договор е нов институт за българското семейно право. Той дава възможност на съпрузите сами да решат как да уредят имуществените отношения помежду си докато се намират в брачен съюз, както и да предвидят последиците, в случай на неговото прекратяване.

Израз на принципите на равенство и взаимност между съпрузите, брачният договор е познат на редица законодателства, като всяка една държава е възприела различен подход при уреждане на тази правна възможност, дадена на съпрузите за решаване на въпроси от техния съвместен живот. Развитието на обществените и икономическите процеси, а от там и на взаимоотношения между частноправните субекти, дава основание непрестанно да се търси възможност за усъвършенстване на уредбата, заимствайки добри практики от чуждите законодателства.

Предмет на настоящото изследване е именно проследяване уредбата на института на брачния договор в българското законодателство, съпоставено с това на Съединените Американски щати и Германия, фокусирайки се върху неговото съдържание.

ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА ИНСТИТУТА

Брачният договор е вид договор, който се сключва между настоящи или бъдещи съпрузи. Чрез него, те уговарят взаимни права и задължения с имуществен характер. По този начин се уреждат всички или част от имуществените отношения, които могат да възникнат след сключването на брака, докато трае той или след неговото прекратяване. За разлика от двустранните сделки в облигационното право, където няма ограничения относно пола на страните или изискване за наличие на определено правно качество, тук страни могат да бъдат единствено лица от различен пол, имащи правното качество съпрузи или бъдещи такива.[24] Като вид договор, брачният договор е двустранен, каузален, безвъзмезден, формален договор, с акцесорен характер.

Институтът на брачния договор е познат в световен мащаб далеч преди да навлезе в българското законодателство. Той възниква още през Античността, където съпругът имал неограничени права и можел по всяко време да се възползва от правото на развод. От друга страна, права на съпругата почти не съществували. Тя била в абсолютна финансова зависимост от своя съпруг. Считало се, че омъжената жена нямала право на собственост и че съществувало единствено между личността на мъжа и жената по време на брака.

Горните обстоятелства обуславят възникването на кетубата, която служела като средство за защита интересите на жената, в случай на развод или смърт на съпруга. При настъпване на някое от посочените обстоятелства, в полза на съпругата се установявало право да получи определена парична сума, която да служи за нейната издръжка. Въпреки това, за да може съпругата да се възползва от това право, имало условия, които трябвало да бъдат спазени по време на брака, а именно съпругата да е била предана, вярна и да проявява целомъдрие. Освен отношенията между съпрузите, които кетубата уреждала след прекратяването на брака. За съпруга възниквало и още едно задължение, а именно по време на брака да издържа съпругата си, да я уважава и да се грижи и поддържа съпружеските отношения с нея.

Този възглед за взаимоотношенията между съпрузите, който поставял съпругата в абсолютна финансова зависимост от съпуга й, продължил да се развива и възприема през Средновековието и Ренесанса, продължавайки чак до 19-ти век.

С развитието на обществените отношения все повече се утвърждавала равнопоставеността между мъжа и жената в брака, което довело до създаването на специален закон, уреждащ собствеността на омъжената жена. Този закон бил създаден в щата Ню Йорк, САЩ през 1848 г. Чрез Закона за собствеността на омъжената жена, съпругата получила право на своя индивидуална собственост, с която да се разпорежда. Също така съпругата имала право да запази имуществото, с което влиза в брака, дори да придобива друго имущество и по време на самия брак.

У нас теорията приема, че първият брачен договор е въведен като такъв със Семейния кодекс от 2009 г., но въпреки това разбиране подобна формула е наблюдавана още през 1861 г. Договорът тогава е сключен между Тодор Бурмов и търговеца Георги Залотович. Прави впечатление, че страни по този договор не са двамата съпрузи, а бъдещият младоженец и вуйчото на булката поради социалното и правно положение на българската жена през този период. Друга негова особеност е, че той е сключен ден преди самото бракосъчетание и в присъствието на един свидетел, който гарантирал истинността на договора.

Договорът, сключен между Бурмов и Залотович е изключително подробен, в него освен, че се съдържа детайлно изброяване на чеиза на младоженката, е включено съгласието на самата Марионка Първова (бъдещата съпруга) и стойността на имуществото, което тя придобива след сключването на брака. Също така е уговорено как това имущество ще бъде

[24] Арг. от чл. 37 СК, който посочва, че страни по брачния договор могат да бъда „всъпващите в брак“ или „съпрузите по време на брака“.

разпределено между съпрузите, а именно – 1/3 за съпругата и 2/3 за съпруга, който се задължава да гледа и издържа съпругата си по време на брака и докато е жив.

БРАЧНИЯТ ДОГОВОР И СЕМЕЙНИЯТ КОДЕКС ОТ 2009 Г. – СЪЩНОСТ И СЪДЪРЖАНИЕ

Целта на брачния договор в сега действащото законодателство е да уреди имуществените отношения между встъпващите в брак, като им дава свобода сами да преценят как искат да бъде разпределена собствеността на придобитото през време на брака имущество помежду им.

Съдържанието на брачния договор е уредено в чл.38 от Семейния кодекс. Според ал. 1 на цитираната разпоредба той може да „съдържа уговорки само относно имуществени отношения между страните“ като следва неизчерпателно изброяване на възможните клаузи, относно които съпрузите могат да се споразумеят. Видно от текста на посочената алинея е недопустимо уреждането на неимуществени отношения. Подобна уговорка, дори и да се съдържа в договора, не може да породи действие. Семейният кодекс урежда и други ограничения в свободата на договаряне между съпрузите. Така също недействителна ще бъде уговорката предбрачно имущество на една от страните да стане съпружеска имуществена общност, както и включване на разпореждания с оглед на смърт. Законът обаче дава възможност на съпрузите с брачния договор да препратят към някой от другите два законови режима. Няма пречка в този смисъл страните да постигнат съгласие по отношение на придобитото през време на брака недвижимо имущество да се прилага законовият режим на общност, а спрямо движимите вещи – този на разделност (или обратно). Възможно е в съдържанието на брачния договор да бъдат уредени само частично имуществените отношения между двамата съпрузи, като в този случай законът препраща към правилата на законовия режим на общност.

Брачният договор може да се сключи само лично от страните. Представителство при него е недопустимо. Страни по договора могат да бъдат само лица от различен пол, притежаващи качеството настоящи или бъдещи съпрузи. Акцесорният му характер произлиза от обстоятелството, че в случаите, когато предхожда брачното правоотношение, той поражда правното си действие от момента, в който гражданският брак бъде сключен и действа до неговото прекратяване.[25]

БРАЧНИЯТ ДОГОВОР СПОРЕД ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО НА СЪЕДИНЕНИТЕ АМЕРИКАНСКИ ЩАТИ

За разлика от българското законодателство, в други страни правната регулация на брачния договор почиват на друго разбиране за института и брака като цяло. Пример за това е законодателството на Съединените Американски Щати.

В САЩ до 1800г се допускали и уважавали искания само по предбрачните договори. Този възглед изхожда от религиозно-догматичното разбиране, че личността на мъжа и на жената се сливат в едно със сключването на брак, поради което не са налице изискуемите за всеки договор минимум две страни. Въпреки че това схващане вече е доста остаряло, някои съдилища в определени щати отказват да признаят брачните договори за действителни и уважават само предбрачните такива.

Друга особеност, която различава брачните договори в САЩ от тези по нашето законодателство е, че в тях могат да бъдат уговорени не само имуществените отношения между съпрузите, но и неимуществените такива. Като например кой и кога трябва да мие кухненската посуда, кой ще изхвърля боклука, дори някои от двойките уреждат кога и колко често ще изпълняват интимните си отношения.

Друг пример от щатите, и по конкретно от Калифорния, е сключеният брачен договор между две знаменитости. Действието се случва през далечната 2002 г., когато двамата решават да сключат брачен договор час преди бракосъчетанието. Съпругът, известен баскетболист, е представляван от няколко адвоката, докато от страна на младоженката нямало нито един. В

[25] Освен клаузите, уреждащи последиците от брака.

подписания брачен договор помежду им, бъдещата съпруга на Бондс се отказа от претенциите за 1/2 от състоянието на съпруга си.

Но не след дълго се стигнало до развод. Съпругата на Бондс оспорила брачния договор, твърдейки, че по време на сключването му тя била лишена от юридическа подкрепа.

Делото за развод между съпрузите предизвикало огромен отзвук в Калифорния и по тази причина законодателната асамблея на щата се заела да усъвършенства системата за сключване на брачните договори.

Бил приет закон, в който съпрузите са задължени да сключват брачния си договор поне седмица преди бракосъчетанието в присъствието на адвокат от двете страни. Нещо повече, процедурата по подписването трябва да бъде заснета на видеокамера.

БРАЧНИЯТ ДОГОВОР СПОРЕД ГЕРМАНСКИЯ ГРАЖДАНСКИ КОДЕКС

Всеки дееспособен германски гражданин може да сключи брачен договор. Въпреки това, предбрачният договор е особено полезен за съпрузи в брак без деца и за семейни двойки, които имат различни доходи. Това означава, че и двамата съпрузи уговарят финансите си и знаят, че при евентуален развод, доходите им ще останат непокътните и съда ще вземе предвид техният брачен договор.

Брачният договор е особено подходящ и за двойки, които вече са сключили брак и имат деца от друг брак. В противен случай, при смърт на единия съпруг, неговите деца има опасност да получат по-малко от имуществото, отколкото свекърът. Брачният договор създава големи предимства за самостоятелно заетите лица и предприемачи, както и за съпрузи от различни националности. В първия случай той служи да защити съществуването на собствения бизнес на съпруга в случай на развод. Във втория – встъпващите в брак могат да уговорят законодателството на коя държава ще се прилага при развод.

Като част от съдържанието на немския брачен договор, може да бъде включена и клауза, предвиждаща, че участващите страни се отказват от изравняване на пенсиите. На практика това означава, че пенсионните права не трябва да се разделят в случай на развод. Уговорки от този тип пораждат действие, ако в производството по сключване на договора е участвал нотариус. В изключителни случаи отказът от изравняване на пенсиите може да бъде обявен за недействителен. До такава хипотеза ще се стигне например, ако към момента на подписване на брачния договор страните са постигнали съгласие двамата съпрузи да работят на пълен работен ден и да нямат деца, но по-късно се случи обратното и едната страна спре да работи, за да гледа децата. Условията, при които брачният договор е бил сключен в този случай се изменят значително, което може да доведе до неговото обезмисляне и прекратяване действието му.

Разпоредби относно издръжката също могат да бъдат променени или изключени с брачен договор. Ако двойката се раздели и разведе, се прилагат уговорките в договора, при условие че не са неморални. Разпоредбите за издръжка в брачните договори обикновено са за сметка на партньора с по-високи доходи. Такива споразумения най-често се сключват, когато има много неравностойни финансови обстоятелства. Това има за цел да попречи на по-богатата страна да понесе значителни финансови щети в случай на развод. Въпреки това изключването на издръжката на партньора, който гледа децата, се счита за неморално. Това помага при изчисляване на поддръжката на Дюселдорфска маса. Той не е правно обвързващ, но предоставя необходимите цифри. Това важи и за семейните двойки, чиито доходи са над таблицата. Отказът от искове за издръжка поради възраст или болест също може да бъде недействителен при определени обстоятелства. Въпреки това, според съдебната практика, цялостният поглед върху направените разпоредби винаги е решаващ.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Подходът на държавите при уреждане на материята, свързана с отношенията между съпрузите изхожда от разликата в разбирането им за брака и положението на всеки от партньорите в него. Някои възприемат по-консервативен подход, предоставяйки възможност с брачния договор да могат да се уреждат само имуществени отношения, то други, отчитайки

динамичността в обществения, икономическия и социалния живот на гражданите, дава възможност на страните да се договарят за значително по-широк кръг от въпроси.

С приемането на Семейния кодекс през 2009 г., договорният режим възниква като правна възможност за встъпващите в брак и набира все по-голяма популярност. Уреждайки имуществените отношения на съпрузите, брачният договор се явява като превантивна мярка, която помага да се избегнат бъдещи спорове и съдебни дела, гарантирайки защита и сигурност в отношенията между съпрузите. Именно тази защита и сигурност стои в основата на правото като наука и на законодателството в неговата цялост.

Развитието на обществото в различните негови аспекти обаче обуславя необходимостта правната наука и законодателството да търсят непрестанно възможност за усъвършенстване, за да отговорят на съвременните нужди на гражданскоправните субекти. Макар неимуществените права и задължения на съпрузите в брака по своята правна същност да не могат да бъдат обект на принудително изпълнение, тяхното отражение във взаимоотношенията между последните е от съществено значение. Неизпълнението им е една от предпоставките за дълбоко и непоправимо разстройство на брака, въздигнато от законодателя като основание за развод. С оглед запазване на семейството, някои държави дават възможност именно такива неимуществени права и задължения да бъдат уреждани с брачен договор. Това от своя страна е добро разрешение, защото когато всяка от страните знае точно какво се очаква от него, ще се намали вероятността да се стигне до развод.

REFERENCES

*Nenova, L., 2009. Family law, Book 1, Sofia: Sofi-R (**Оригинално заглавие:** Ненова, Л., 2009. Семейно право, Книга 1, София, изд. Софи-Р)*

*Mateeva, E., 2010. Family law of the Republic of Bulgaria, Varna: Chernorizets Hrabar (**Оригинално заглавие:** Матеева, Е., 2010. Семейно право на Република България, Варна, изд. ВСУ „Черноризец Храбър“)*

*Staneva, A., 2012. The marriage contract under the new Family Code, Sofia: Ciela (**Оригинално заглавие:** Станева, А., 2012. Брачният договор по новия СК, София, изд. Сиела)*

*Rayanova, Kr. 2013. Development of the Women's Rights Institute - interaction between international and national law, Ruse: Scientific works of the University of Rousse, volume 52, series 7 (**Оригинално заглавие:** Раянова, Кр., 2013. Развитие на института за правата на жените – взаимодействие между международното и националното право, Русе, Научни трудове на Русенския университет, том 52, серия 7)*

Topuzov, D., 2012. Regulation of the marriage contract in the Bulgarian and other legal systems, Challenging the Law, online edition, URL: https://www.challengingthelaw.com/semeino-i-nasledstveno-pravo/brachen-dogovor/ (**Оригинално заглавие:** Топузов, Д., 2012. *Уредба на брачния договор в българската и други правни системи, Предизвикай правото, електронно издание)*

TUE-2B.313-SSS-L-10

EXAMINATION OF THE CRIME SCENE AS A LEGAL POSSIBILITY FOR THE INITIATION OF PRE-TRIAL PROCEEDINGS

Tolga Mehmedov – Student / Law Student
Faculty of Law
University of Ruse "Angel Kanchev"
Tel.: +359 896 51 71 76
E-mail: t.mehmedow@gmail.com

Assoc. Prof. Nevena Ruseva, PhD
Faculty of Law
University of Ruse "Angel Kanchev"
Phone: +359 889 62 34 56
E-mail: nruseve@uni-ruse.bg

Abstract: *This article examines the institution of inspection on the one hand as a method of proof, objectified according to the republican order, according to the Criminal Procedure Code of Bulgaria, and on the other - as an urgent investigative action, an institution of forensic tactics related to search, finding, fixing, seizure, the preservation and study of traces of the crime and other physical evidence. In this article, the mentioned problem is considered through the prism of the Criminal Procedure Code and in the sense of this - the examination of the scene of the accident as a legal possibility for the formation of pre-trial proceedings.*
Keywords: *Criminal Law, Forensics, Crime Scene, Pre-trial proceeding*

ВЪВЕДЕНИЕ

Криминалистиката като наказателно-процесуална наука, се фокусира над обществените отношения по повод разследването и разкриването на престъпления. Един от основните елементи на досъдебното производство е именно образуването му. В този смисъл, различни са възможностите, дадени от законодателя за образуване на такова, по аргумент от чл. 212 от Наказателнопроцесуалния кодекс.

Извън общото правило, предвидено в чл. 212, ал. 2 НПК „*Досъдебното производство се образува с постановление на прокурора*.", във втората алинея от посочения текст, като алтернатива е изведена правна възможност за образуване на досъдебното производство със съставянето на протокол за оглед и то при наличието на определени предпоставки за това. Именно тази възможност ще бъде разгледана и в настоящата статия.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Същност на образуването на досъдебно производство

Разследването и разкриването на обективната действителност по повод извършено престъпление, като основен белег на Криминалистиката е от изключително значение за провеждането и приключването на наказателното производство. Последното би било немислимо, в случай, че такова не бъде образувано и то по надлежния ред, изчерпателно посочен в разпоредбите на Наказателнопроцесуалния кодекс (НПК) на Република България.

Досъдебно производство (ДП), съгласно чл. 212 от НПК, се образува с постановление на прокурор, при условие, че кумулативно са налице предпоставките по чл. 207 от НПК - законен повод и достатъчно данни за извършено престъпление (от общ характер, по арг. от чл. 191 от НПК). Законни поводи, по аргумент от чл. 208 от НПК могат да бъдат съобщение до органите на досъдебното производство (чл. 209 от НПК) или информация, разпространена чрез средствата за масово осведомяване (чл. 208, т. 2 от НПК) за извършено престъпление, лично явяване на дееца с признание за извършеното престъпно деяние (чл. 210 от НПК) и/или непосредствено разкриване на признаци, относно извършено престъпление (чл. 208, т. 4 от НПК), от страна на органите на ДП. По отношение на термина „достатъчно данни",

законодателят, в текста на чл. 211 от НПК, посочва, че са налице, когато може да се направи основателно предположение, че е извършено престъпление.

Наказателнопроцесулната нормативна уредба дава алтернативна възможност за образуване на досъдебно производство - не с постановление на прокурор, а от разследващ орган, със съставянето на протокол от първото следствено действие. Тази хипотеза е уредена в разпоредбата на чл. 212, ал. 2 и 3 от НПК.

Преди да разгледаме правна възможност за образуване на ДП без акт на прокурор (постановление, по арг. от чл. 199 от НПК), следва да разгледаме термина „разследващ орган“. Отговор на въпросите, възникващи по повод тази фигура ни дава текстът на чл. 194 от НПК. Съгласно последно посочения член, можем тълкувателно да изведем следното:

Таблица 1. Разследващи органи

Разследващ орган	Структура	Правна уредба (НПК)
разследващ полицай	Министерство на вътрешните работи (МВР)	чл. 194, ал. 3 от НПК
разследващ митнически инспектор	Агенция „Митници“ при Министерство на финансите	чл. 194, ал. 5 от НПК
следовател	Следствени отдели към Прокуратура на Република България (СлО към ПРБ)	чл. 194, ал. 1 и 2 от НПК
разследващ инспектор *(в сила от 01.03.2024 год.)*	Комисия за противодействие на корупцията (КПК)	чл. 194, ал. 6 от НПК

Както бе посочено по-горе, досъдебно производство може да бъде образуване от *компетентен* разследващ орган (чл. 212, ал. 2 във вр. с чл. 194 от НПК), със съставянето на протокол за първо следствено действие. Такива могат да бъдат оглед, освидетелстване на лице, претърсване, изземване, разпит на свидетел и при обиск на лице (по реда на чл. 164 от НПК). Това се допуска единствено при наличието на условието това действие да е единствена възможност за събирането и запазването на доказателства. *(По-долу ще бъде разгледан по-подробно огледът, като способ на доказване, по смисъла на чл. 136, ал. 1, пр. 3 от НПК, и като институт на криминалистическата тактика.)* Образуването на досъдебно производство от разследващ орган има своята особеност. На съответния орган, образувал производството, е вменено задължението да уведоми прокурор за извършените действия. Това е уредено в третата алинея на чл. 212 НПК, който вменява задължението за уведомяване в 24-часов срок.

И тук поставяме за обсъждане въпроса дали е необходимо и изискуемо посоченото първо следствено действие, за което следва да е съставен протокол, да бъде извършено от разследващия орган, който го е образувал. В отговор, Наказателнопроцесуалния кодекс въвежда още една хипотеза - не по повод фактическото образуване на досъдебно производство, а по отношение на реализирането на конкретните действия, свързани със способа на доказване. Съгласно чл. 194, ал. 4 и ал. 6 от НПК, полицейските органи и митническите служители имат правомощието да извършват отделни действия по разследването, възложени им от компетентен разследващ орган (разследващ полицай или разследващ митнически инспектор). Така, кръгът от компетентните лица, имащи право да използват предвидените в закона процесуални инструменти е разширен и към тях са включени определени служители от състава на МВР и Агенция „Митници“.

Друг казуистичен въпрос, погледнат в определена степен и в исторически аспект, е определянето на компетентен орган, който да извърши процесуално-следственото действие, в хипотезата на неотложност. Отговор дава разпоредбата на чл. 203, ал. 3 от НПК, съгласно която, когато се установи, че друг орган е компетентен да води разследването, извършеното

до момента, запазва своята процесуална стойност.[26] Това положително изменение на НПК от 2008 год. е продиктувано именно от дефицита на подходяща среда за вземане на обективирано решение, по повод правилното определяне на компетен орган.

В заключение, следва да се отбележи, че образуването на досъдебно производство и то от компетентен и предвиден от разпоредбите на НПК орган е от особено съществено значение за протичането на наказателния процес, по повод извършено престъпление. То е уредено в Раздел Първи на Глава Седемнадесета „Разследване“ от Наказателнопроцесуалния кодекс. По аргумент от текстовете в раздела, законодателят е посочил две хипотези, касаещи фактическото образуване - с постановление на прокурор, при наличието на законен повод и достатъчно данни, и със съставянето на протокол от първо следствено действие на разследващ орган, в условията на неотложност.

Схема 1. Образуване на досъдебно прозиводство

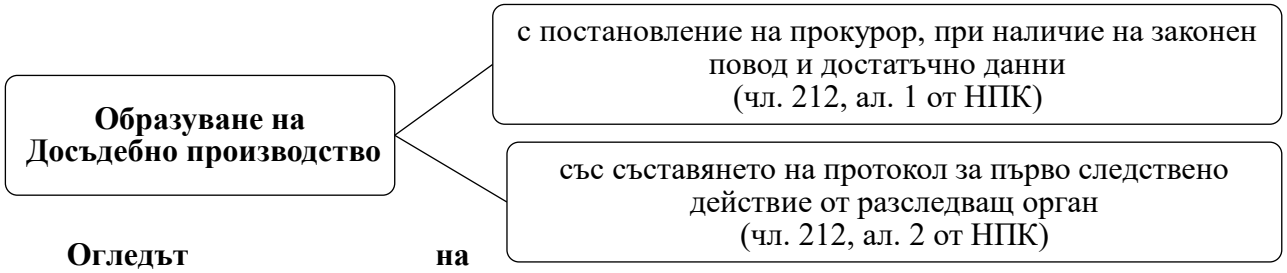

Огледът на местопроизшествие като способ на доказване

Способите на доказване в наказателнопроцесуалния ни закон са изчерпателно уредени от законодателя в разпоребата на чл. 136 НПК - разпит, експертиза, претърсване, изземване, следствен експеримент, разпознаване на лица и предмети, специални разузнавателни средства и оглед. Това са единствените и лимитивно изброени от закона процесуални инструменти (следствени действия), които имат правно-доказателствена стойност в наказателния процес.

Като правно регламентирана възможност, огледът намира своята уредба в текстовете на НПК от чл. 155 до чл. 158, като последните два касаят оглед на труп и освидетелстването на лица. В практиката, основното приложение на обсъждания способ е насочено към местности, помещения и предмети, в т.ч. и местопроизшествия (като общо понятие за място, на което са концентрани следи от извършеното престъпление), където могат да бъдат открити, фиксирани и в последствие иззети следи, свързани с извършено престъпление. Именно поради тази причина в практиката огледът се нарича и „оглед на местопроизшествие“. Но това не е легална дефиниция, почиваща на разпоредбите на НПК. Наред с това, терминът е по-конкретен и не обхваща лицата, труповете и предметите, които също биха могли да бъдат обект на оглед, но би могло да се разгледа като институт на криминалистиката, в частност – криминалистическата тактика.

Както става ясно от изложеното в предходния абзац, целта на разглеждания способ е чрез извършването му, съдът, прокурорът или разследващите органи да разкрият, непосредствено да изследват и да запазят следи и други данни, необходими за изясняване на обективната действителност, по повод извършено престъпление. Законодателят е бил предвидлив и е уредил, в текста на ал. 2 на чл. 155 от НПК, мерки, с които да не бъде въздействано на следите, чрез запазване, от страна на компетентни органи, до извършване на огледа. Това запазване, в по-голям процент от случаите, се осъществява от полицейски органи от състава на МВР, осъществяващи дейност по охрана на обществения ред.

Като способ на доказване, огледът е нормативно рамкиран от процесуални правила за неговото осъществяване. Задължително изискване на законодателя е присъствието на поемни лица *(чл. 137 от НПК)*, които заедно с разследващия орган и при необходимост - вещо лице или специалист - технически помощник, формират т. нар. в практиката „дежурна оперативна група (ДОГ)“. Друг аспект на наказателнопроцесуалната уредба на огледа е правилото за т.нар. „заварено положение“. То е уредено в чл. 156 от НПК и съдържа първоначална забраната за

[1] Вучков В., Образуване на досъдебно производство - актуални проблеми, стр. 90

разместване на различни по своето естество предмети, чието изследване е от значение за разследването. В последната разпоредба на същия текст, НПК въвежда и евентуално реализиране на огледа през светлата част от денонощието, през която се прилага този способ, но единствено при положение, че той не търпи отлагане.

По отношение на огледа на труп, НПК урежда задължителното присъствие на вещо лице-съдебномедицински експерт или при невъзможност - друг лекар. Освидетелстването на лице е уредено в текста на чл. 158 от НПК, като за това е необходимо писмено съгласие на лицето, а когато такова не е налице - с разрешение от съдия от компетентния първоинстанционен съд, по искане на прокурор. В случай на неотложност, съгл. чл. 158, ал. 4 от НПК, освидетелстването се извършва, като следва в 24-часов срок прокурорът да внесе искане за одобрение на съответния протокол.

Криминалистически аспекти на огледа на местопроизшествие

До този момент огледът бе разгледан общо като способ на доказване, регламентиран в разпоредбите на Наказателнопроцесуалния кодекс. В настоящата част от изследваната проблематика, ще бъдат представени криминалистическите характеристики и особености на огледа на местопроизшествие, впоследствие пречупени през наказателнопроцесуалната призма.

На първо място е редно да бъде отбелязана същността на местопроизшествието и разликата му с термина „местопрестъпление“. Основна характеристична разлика, от теоретична гледна точка, е обхватът на понятията. Местопрестъплението е по-тесен термин, обхващащ мястото, на което изпълнителното деяние (фактическото престъпление) е довършено или реализирано, докато местопроизшествие може да бъде всяко място, обект, предмет и т.н., където е настъпил престъпният резултат и/или би могло да бъдат намерени следи и други веществени доказателства, свързани с престъпното посегателство. В този смисъл, в зависимост от конкретното престъпление, местопроизшествието и местопрестъплението може да съвпадат, но е възможно, поради естеството на вредоносния резултат и характера престъпното деяние (действие или бездействие), те да бъдат различни.

От гледна точка на юридическата наука, огледът има свои особености, свързани както с доказване характера на причините, поради които е причинен престъпният резултат *(обвързаност на криминалистиката с криминологията)*, така и с обстановката на местопроизшествието *(предмет на наказателния процес и криминалистиката)*. Техниката за реализиране на оглед почива на някои основни криминалистични правила, едно от които – „завареното положение“, бе посочено по-горе. Наред с това, по отношение провеждането на следственото действие съществуват и други правила. В общия случай, например при прпрестъпения по глава II. – против личността, глава V. – против собствеността, глава XII., раздел 2. – против транспорта и съобщенията, огледът на местопроизшествие следва да се извършва в хипотезата на неотложност. В този смисъл – неотложността е продиктувана от физико-химичните процеси, които биха могли да възникнат поради естеството и вида на възникналите следи. Забавянето или всяко друго отлагане провеждането на огледа биха довели до унищожаване/погиване или изменението на следи, респективно – невъзможност за тяхното фиксиране и изследване, а в последствие и до невъзможно доказване съпричностността на конкретен субект към извършване на деянието. Именно поради това, огледът е изключително важно процесуално и тактическо действие, подпомагащо изясняване на съществени въпроси от предмета на доказване, вкл. относно механизма на извършеното престъпление и последващото реализиране на наказателна отговорност, тъй като в себе си, той съдържа в концентриран вид най-разнородни и най-много данни, които са от значение за разследването. Последното е и причина, точно огледът като процесуален инструмент да бъде най- често срещано в практиката първоначално неотложно следствено действие[27].

Определянето на лица, които да осъществяват охрана (запазващи местопроизшествието), планирането, изграждането на версии и формирането на ДОГ и др. са елементи от първата,

[27] Цеков. Ц., Криминалистика, Четвърто издание, стр. 321

извънпроцесуална фаза на огледа. Последваща стъпка е определянето на задача на огледа, произтичаща от задачите на разследването, обусловени от конкретния престъпен състав, с уговорката, че на настоящия етап това се извършва единствено на база изходната информация, с която разследващите разполагат.

По отношение състава на дежурната оперативна група – поемните лица, „по закон“ са задължителни. Присъствието на вещо лице или специалист – технически помощник, съгласно НПК, е предоставено на преценката на разследващия орган. Друг е въпросът, че той/те може/могат да окажат изключително ценно съдействие, във връзка с откриването, фиксирането, изземването и изследването на следи и други веществени доказателства[28].

Вторият етап или иначе казано последващите действия, обхващат фактическото възприятие на разследващия орган, в общия случай, при реализиране на огледа:

Схема 2.: Втори етап на огледа на местопроизшествие

Последваща стъпка, след като местопроизшествието, респ. и следите и другите веществени доказателства са запазени и следственото действие е планирано, е извършването на оглед на местопроизшествието. От изключително значение е този етап да бъде систематично обективиран в протокол.

В книгата си, посветена на криминалистическата наука, проф. Ц. Цеков отбелязва цитата на Х. Грос, който ние изцяло подкрепяме: *„Никъде не се откроява по-ясно сръчността, точния поглед, логичността на разсъжденията, методичната енергичност и осъзнаването на преследваната цел, както при огледа. Но също така никъде не се манифестира по-добре неумението, слабата наблюдателност, безредието несигурността и колебанието на следователя, както при огледа“*[29][30].

Фискирането на следите, след тяхното откриване, също е много съществен елемент на криминалистическата тактика. Това се случва чрез фото- и/или видеозаснемане, както и изискуемото в НПК тяхно обективиране в протокол. При нужда и преценка на разследващият орган, могат да бъдат изготвени скици, графики, планове или схеми. Посоченият протокол не просто е задължителен, по отношение на огледа, а е и обезпечението за процесуалната валидност на следственото действие. Наред с това, позволява на водещия разследването орган да възпроизведе особеностите на местопроизшествието. Именно това е и причината, според редица автори на трудове от областта на криминалистиката, фиксирането да е особено съществен елемент на криминалистическата тактика.

Както бе посочено по-горе, съставянето на протокол за оглед на местопроизшествие е задължителен елемент от образуването на досъдебното производство, макар и да не е отделен стадий от наказателното производство. От своя страна, той има своя общоприета структура, подпомагаща именно изискуемата процесуална валидност. Безпрекусловни реквизити (елементи) от протокола са *уводната* част (данни относно датата, мястото и условията, разследващият орган и присъстващите лица), *описателната* част (фактически установената обективна действителност, по време на извършване на следственото действие - граници, разположение на следи, веществени доказателства и други предмети и обекти) и

[28] Цеков. Ц., Криминалистика, Четвърто издание, стр. 335
[29] Цеков. Ц., Криминалистика, Четвърто издание, стр. 336
[30] Gross, H. Manuel Pratique d’instuction judiciaite, T. 1, p. 148

заключителната му част (иззети следи, фотографирани обекти, бележки и възражения на присъстващите, скици, планове и подписи).

От изложеното по-горе, можем да заключим, че огледът на местопроизшествие, като възможност за образуване на наказателно производство, е първоначално, неотложно и много комплексно следствено действие, имащо четири основни характеристики, произтичащи от наказателнопроцесуалната нормативна уредба:

- огледът, в смисъла на настоящото изложение - на местопроизшествие, е допустим способ за образуване на досъдебно производство;
- за фактическото образуване, от своя страна, следва да са налице законен повод и достатъчно данни;
- огледът следва да бъде реализиран от компетентен разследващ орган;
- производството да бъде надлежно формално образувано - обективирано в протокол, съставен по реда на НПК.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ИЗВОДИ

Видно от всичко изложено по-горе, огледът като процесуално-следствено действие, имащо валидна легитимация и съответна уредба в Наказателнопроцесуалния кодекс, в освен теоретичен аспект, заема и изключително практически значима роля за законосъобразното провеждане на разследване по правилата на НПК.

Дадената от законодателя възможност за стартиране по надлежен ред на наказателно производство, кореспондира с основните принципи и цели на Криминалистиката – за търсене, откриване, запазване, фиксиране и изземване на следи и други веществени доказателствата, способстващи за успешното приключване на процеса и реализиране на наказателна отговорност спрямо лица, извършили престъпление.

Ab uno disce omnes е правило както на наказателния процес и криминалистиката, така и на правото - като цялостна наука. И именно огледът на местопроизшествие е олицетворение на посочения принцип.

REFERENCES

1. Vuchkov V. (2015), Formation of Pre-trial proceedings - Current problems, Sofia: Sibi (***Оригинално заглавие***: Вучков В., 2015, Образуване на досъдебно производство - актуални проблеми; София, издателсво „Сиби“).

2. Tsekov. Ts. (2020), Forensics, Fourth Edition, Sofia: Ciela (***Оригинално заглавие***: Цеков Ц., 2020, Криминалистика, Четвърто издание, София, издателство „Сиела“).

3. Gross, H., (1899), Manuel pratique d'instuction judiciaite

TUE-2B.313-SSS-L-11

LEGAL PROBLEMS OF THE IMPLEMENTATION OF SPECIAL INTELLIGENCE MEANS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Danail Kumanov PhD Student
Department of Security, Faculty of Law
University of Ruse "Angel Kanchev"
E-mail: dakumanov@abv.bg

Abstract: *This article examines the implementation of the special intelligence means as e technical means and operational methods for their application and the purpose of their usage to prepare material evidence - film recordings, video recordings, sound recordings, photographs and marked objects.This implementation should be synchronized with the fundamental principle of protection of human rights.*
Keywords: *criminal law, special intelligence means, legal proceedings*

ВЪВЕДЕНИЕ

Правото на защита е сред основните права на гражданите на Република България, като разпоредбата на чл. 56 от Конституцията гарантира равен достъп до средства за защита. Правото на защита може да има различни форми, в това число и обяснения и изслушване на гражданите, чиито права и законни интереси са застрашени от различни държавни органи и институции при изпълнение на техните изпълнително-разпоредителни функции. Проблем възниква, когато съответни органи и институции неправомерно превишат своите правомощия. Този проблем е особено изострен, ако касае начинът на използването на специални разузнавателни средства в наказателния процес.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Законът за специалните разузнавателни средства е обнародван в бр. 95 на Държавен вестник от 21.10.1997 г. Само месец по–късно Главният прокурор на Р България сезира с искане Конституционния съд за установяване на противоконституционност на чл.18, ал.1, чл.19, чл.30 и чл.34, ал.1 от закона. Образувано е дело №17/1997 г., като решението по делото е постановено на 10 февруари 1998 г. (обн., ДВ, бр. 19 от 17.02.1998 г.)

Конституционните съдии се обединяват около защитата на принципа, че Конституцията признава и защитава неприкосновеността на личния живот на гражданите (чл. 32), на жилището (чл. 33), на свободата и тайната на кореспонденцията и другите съобщения (чл. 34), но не ги абсолютизира. Освен това в чл. 57, ал. 2 от Конституцията се съдържа едно общо положение за всички права на гражданите, което не допуска злоупотреба с тях при упражняването им по начин, който накърнява права или законни интереси на други. По смисъла на чл. 57, ал. 2 от Конституцията при злоупотреба с право самото упражняване на правото престава да бъде позволено и да бъде защитимо, така, че ограничаването на посочените конституционни права чрез използване на специалните разузнавателни средства (СРС) става позволено.

Атакуваният закон не само не изключва разрешението на съдебната власт, но изрично го предвижда в две форми: на предварително (чл. 15) и последващо разрешение (чл. 18 от Закона за специалните разузнавателни средства). Конституционният съд приема, че последващото разрешение, така както е уредено в трите алинеи на чл. 18 ЗСРС, не противоречи на чл. 34, ал. 2 от Конституцията.

Министърът на вътрешните работи при упражняване на правомощията си по чл. 19 от Закона за специалните разузнавателни средства преценява действията на подчинените му служби, а не на органи на съдебната власт. Ако поискалият или разрешилият използването на СРС счете, че предсрочното прекратяване е неправилно, няма пречки да поиска, съответно да разреши, отново тяхното използване. Конституцията в чл. 34, ал. 2 и ЗСРС в чл. 15 установяват

изключителното право на съдебната власт да разреши използването на СРС, но не и единствено тя да се произнася по прекратяването му.

Член 34, ал. 1 от Закона за специалните разузнавателни средства очевидно ще важи, докато събраните данни не са предадени на съдебните органи. Съобразно чл. 31 ЗСРС след този момент е физически невъзможно да се упражнява контролът, който чл. 34, ал. 1 урежда. Затова съдебният контрол върху събраните данни изобщо не е накърнен, така че чл. 117, ал. 2 от Конституцията, прогласяващ независимостта на съдебната власт, не е нарушен.

Специалните разузнавателни средства (СРС) се използват в случаите, когато това се налага за предотвратяване и разкриване на тежки умишлени престъпления, когато необходимите данни не могат да бъдат събрани по друг начин или събирането им е свързано с изключителни трудности. При използването им временно се ограничават неприкосновеността на личността, на жилището и на тайната на кореспонденцията_и на другите съобщения (чл. 1, ал. 2 от ЗСРС).

Съгласно чл. 2 от ЗСРС, специалните разузнавателни средства са техническите средства и оперативните способи за тяхното прилагане, които се използват за изготвяне на веществени доказателствени средства -кинозаписи, видеозаписи, звукозаписи, фотоснимки и белязани предмети.

Техническите средства са електронни и механични съоръжения, както и вещества, които служат за документиране на дейността на контролирани лица и обекти.

Оперативните способи са наблюдението, подслушването, проследяването, проникването, белязването и проверка на кореспонденцията и компютъризираната информация, контролираната доставка, доверителната сделка и разследването чрез служител под прикритие.

Чрез използването на технически средства се разкриват и документират различни страни от дейността и поведението на лица и обекти при тяхното движение, пребиваване на различни места или при изменения в конкретната обстановка (при наблюдението чл. 5 от ЗСРС). Чрез тях се усвоява устна, телефонна или електронна комуникация на контролирани лица (при подслушването чл. 6 от ЗСРС). Същевременно се установява, разкрива и документира движението на контролирани лица(при проследяването чл. 7 от ЗСРС). Също така се установяват фактически данни, намиращи се в помещения, и вещи, ползвани от контролирани лица(при проникването чл. 8 от ЗСРС); поставят белези на предмети и вещи за установяване на тяхното движение, придобиване или мястото на съхранението им (при белязването чл. 9 от ЗСРС).

При проверката на кореспонденцията чрез използване на химически вещества и технически средства се установяват съдържанието и адресатите на кореспонденцията на контролирани лица и обекти (чл. 10 от ЗСРС). Контролираната доставка се прилага от разузнавателния орган и се използва от разследващия орган в кръга на компетентността му при непрекъснат контрол на територията на Република България или друга държава в рамките на международното сътрудничество и се изразява във внасяне, изнасяне, пренасяне или транзитно превозване през територията на Република България от контролираното лице на вещ - предмет на престъпление, за да се разкрият участниците в трансгранично престъпление (чл. 10а от ЗСРС).

Доверителната сделка се използва от служителя под прикритие и се изразява в сключването на привидна продажба или друг вид сделка с вещ с цел да се спечели доверието на другата страна, която участва в сделката (чл. 10б от ЗСРС). Служителят под прикритие е служител от компетентните служби по ЗСРС, Закона за Министерството на вътрешните работи, Закона за отбраната и въоръжените сили, Закона за военното разузнаване или от Държавна агенция "Разузнаване", оправомощен да установи или поддържа контакти с контролирано лице, за да получи или разкрие информация за извършването на тежко умишлено престъпление и за организацията на престъпната дейност (чл. 10в от ЗСРС). Специалните разузнавателни средства -контролирана доставка и доверителна сделка могат да служат за събиране на веществени доказателства, а служителят под прикритие се разпитва като свидетел (чл. 172, ал. 4 от НПК).

Специалните разузнавателни средства се използват по отношение на следните категории лица:

- лица, за които са получени данни и има основание да се предполага, че подготвят, извършват или са извършили тежко умишлено престъпление от изброените по чл. 3, ал. 1 от ЗСРС;
- лица, за чиито действия са получени данни и има основание да се предполага, че се използват от други лица, без да им е известен престъпния характер на извършваната дейност;
- лица и обекти, свързани с националната сигурност.

Специалните разузнавателни средства могат да се използват и за опазване на живота или имуществото на лицата, които са дали писмено съгласие за това. Специални разузнавателни средства могат да се използват и спрямо свидетел по наказателно производство, който е дал съгласието си за това, за установяване на престъпна дейност на други лица по чл. 108а, чл. 143-чл. 143а, чл. 159а-чл. 159г, чл. 301-чл. 305и чл. 321 от НК.

Право да искат използване на специални разузнавателни средства и да използват събраните чрез тях данни и веществени доказателствени средства съобразно тяхната компетентност имат следните държавни органи на основание чл. 13, ал. 1 от ЗСРС:

- Главна дирекция "Национална полиция", Главна дирекция "Борба с организираната престъпност", Главна дирекция "Гранична полиция", дирекция "Вътрешна сигурност", областните дирекции на Министерството на вътрешните работи, специализираните дирекции (с изключение на дирекция "Технически операции"), териториалните дирекции и самостоятелните териториални отдели на Държавна агенция "Национална сигурност";
- службите "Военно разузнаване" и "Военна полиция" към министъра на отбраната;
- Държавна агенция "Разузнаване";
- окръжните прокуратури -за тежки умишлени престъпления по глава трета, раздел III от Наказателния кодекс;
- дирекцията по чл. 16, ал. 2 от Закона за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество;
- наблюдаващият досъдебното производство;
- европейски прокурор или европейски делегиран прокурор -по дела от компетентност на Европейската прокуратура съгласно Регламент (ЕС) 2017/1939на Съвета от 12 октомври 2017 г. за установяване на засилено сътрудничество за създаване на Европейска прокуратура.

Съгласно чл. 13, ал. 3 от ЗСРС, искането за използване на специални разузнавателни средства за престъпления, осъществени от съдия, прокурор или следовател се подава от административния ръководител на Софийската апелативна прокуратура, на военно-апелативната прокуратура, или от оправомощен от тях заместник. Искането за използване на специални разузнавателни средства за престъпления, осъществени от председател на Софийския апелативен съд, Военно-апелативния съд и негов заместник се подава от заместник на главния прокурор при Върховната касационна прокуратура. Искания по предходните изречения могат да правят и министърът на вътрешните работи или писмено оправомощеният от него главен секретар на МВР и председателят на Държавна агенция "Национална сигурност" или писмено оправомощеният от него заместник-председател и председателят на Комисията за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество или писмено оправомощеният от него заместник-председател.

Искането за използване на специални разузнавателни средства за предотвратяване на престъпления по чл. 108а, ал. 1–4, ал. 6и 7, чл. 109, ал. 3, чл. 110, ал. 1, предложение шесто, чл. 110, ал. 2, чл. 308, ал. 3, т. 1и чл. 320, ал. 2 от Наказателния кодекс се подава от главния прокурор на Република България, председателя на Държавна агенция "Национална сигурност", председателя на Държавна агенция "Разузнаване", директора на служба "Военно разузнаване" или оправомощени техни заместници и от главния секретар на МВР.

За използването на специалните разузнавателни средства се изготвя мотивирано писмено искане до съответния съд от съответния административен ръководител на органите по чл. 13, ал. 1 от ЗСРС или от наблюдаващия прокурор, европейския прокурор или от европейския делегиран прокурор, съответно от органа по чл. 13, ал. 3 от ЗСРС, а за дирекцията по чл. 13, ал. 1, т. 7 –от нейния директор.

Когато искането е за разследване чрез служител под прикритие, ръководителят на структурата, която го осигурява и прилага, или оправомощено от него лице представя на органа по чл. 174, ал. 1и 2 от НПК писмена декларация от служителя, че е запознат със задълженията си и задачите по конкретното разследване.

Декларацията се съхранява от органа по чл. 174, ал. 1и 2 от НПК и в нея вместо данни за самоличността на служителя се посочва личният му идентификационен номер, определен от структурата, която осигурява и прилага разследването чрез служител под прикритие (чл. 173, ал. 3 от НПК).

Съгласно чл. 173, ал. 5 от НПК, специални разузнавателни средства могат да се използват и спрямо свидетел по наказателното производство, който е дал съгласието си за това, за установяване на престъпна дейност на други лица по чл. 108а, чл. 143-чл. 143а, чл. 159а-чл. 159г, чл. 301-чл. 305и чл. 321 от НК. В случаите по чл. 173, ал. 5, както и в случаите по чл. 123, ал. 7 от НПК към искането се прилага и писменото съгласие на лицето, спрямо което ще се използват СРС (чл. 173, ал. 6 от НПК).

Писменото искане се предоставя от ръководителите на органите по чл. 13, ал. 1 от ЗСРС или от наблюдаващия прокурор, европейския прокурор или от европейския делегиран прокурор, а за дирекцията по чл. 13, ал. 1, т. 7 –председателят на Комисията за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество, до председателите на Софийския градски съд, съответните окръжни или военни съдилища или до оправомощен от тях заместник-председател, които в срок до 48 часа дават предварително писмено разрешение за използване на специалните разузнавателни средства или отказват използването им, като мотивират акта си.

Заявителят е длъжен да предостави на органа по чл. 15, ал. 1 от ЗСРС всички материали, на които се основава искането. При подадено искане по чл. 13, ал. 4 от ЗСРС, председателят на Софийски градски съд или оправомощения от него заместник-председател се произнася с мотивиран акт в срок до 24 часа, като дава писмено разрешение или отказва използването на специални разузнавателни средства.

Разрешението за използване на специални разузнавателни средства по отношение на всички участници, при разследване на престъпления, осъществени от съдии, прокурори и следователи, както и за предотвратяване на престъпления с тяхно участие в случаите на чл. 13, ал. 4 от ЗСРС, се дава предварително от председателя на Софийския апелативен съд или от изрично оправомощен от него заместник-председател, ако делото е подсъдно на Софийския градски съд.

В останалите случаи разрешението се дава от председателя на Военно-апелативния съд или от оправомощен негов заместник Разрешението за използване на специални разузнавателни средства по отношение на председател на Софийския апелативен съд, Военно-апелативния съд и негов заместник се дава от заместник-председателя на Върховния касационен съд, ръководещ Наказателната колегия,. Разпореждането за разследване чрез служител под прикритие съдържа престъплението, за което се разрешава разследването, и идентификационния номер на служителя, определен от органа по чл. 174, ал. 1и 2 от НПК-чл. 174, ал. 7 от НПК.

Въз основа на полученото разрешение по чл. 174 от НПК, председателят на ДА "Технически операции" или писмено оправомощен от него заместник-председател, председателят на ДА "Национална сигурност" или писмено оправомощен от него заместник-председател или съответно главният секретар на Министерството на вътрешните работи дава писмено разпореждане за прилагане на специални разузнавателни средства от ръководените от тях структури (чл. 175, ал. 2 от НПК).

В неотложни случаи прилагането на специалните разузнавателни средства може да започне веднага след получаване на писменото разрешение от председателя на съответния съд, определен в съответствие с чл. 15 от ЗСРС, за което незабавно се уведомява съответно председателят на ДА "Технически операции" или писмено оправомощеният от него заместник-председател, председателят на Държавна агенция "Национална сигурност" или писмено оправомощения от него заместник-председател или главният секретар на МВР или писмено оправомощеният от него зам. главен секретар на МВР (чл. 17 от ЗСРС).

В случай на непосредствена опасност от извършване на тежко умишлено престъпление по чл. 3, ал. 1 от ЗСРС или при заплаха за националната сигурност, средствата могат да се използват и без разрешението на председателя на съответния съд въз основа на разпореждане съответно на председателя на Държавна агенция "Технически операции", председателят на Държавна агенция "Национална сигурност" или главния секретар на МВР (чл. 18, ал. 1 от ЗСРС).

Използването се прекратява, ако в срок от 24 часа не бъде дадено разрешение от председателя на съответния съд, компетентен да даде разрешението, който се произнася по съхраняването или унищожаването на събраната информация (чл. 18, ал. 2 от ЗСРС).

Председателят на Държавна агенция "Технически операции" или писмено оправомощеният от него заместник-председател, председателят на Държавна агенция "Национална сигурност" или писмено оправомощеният от него заместник-председател или главният секретар на МВР или писмено оправомощеният от него заместник главен секретар на МВР може преди изтичане на срока да прекрати прилагането на специални разузнавателни средства в случаите по чл. 22, ал. 3 от ЗСРС, за което писмено се уведомяват органите по чл. 13и 15 от ЗСРС(чл. 19 от ЗСРС).

В неотложни случаи, когато това е единствената възможност за осъществяване на разследването, служител под прикритие може да се използва и по разпореждане на наблюдаващия прокурор, на европейския прокурор или европейския делегиран прокурор. Дейността на служителя под прикритие се прекратява, ако в срок до 24 часа не бъде дадено разрешение от съответния съд, който се произнася и по съхраняването или унищожаването на събраната информация (чл. 173, ал. 4 от НПК).

Специалните разузнавателни средства се прилагат от съответните структури на Държавната агенция "Технически операции", на Държавната агенция "Национална сигурност" или на Министерството на вътрешните работи по реда на ЗСРС(чл. 175, ал. 1 от НПК).

Срокът за прилагане на специални разузнавателни средства е (чл. 175, ал. 3 от НПК):

1. до двадесет дни в случаите на чл. 12, ал. 1, т. 4 от ЗСРС; 2. до два месеца в останалите случаи. Съгласно чл. 175, ал. 4 от НПК, в случай на необходимост срокът може да бъде продължен по реда на чл. 174 от НПК: 1. до двадесет дни, но за не повече от шестдесет дни общо в случаите по чл. 175, ал. 3, т. 1 от НПК;

2. за не повече от шест месеца общо в случаите по чл. 175, ал. 3, т. 2 от НПК. В случаите по чл. 175, ал. 4 от НПК искането за продължаване на срока съдържа и пълно и изчерпателно посочване на резултатите, които са получени от прилагането на специалните разузнавателни средства (чл. 175, ал. 5 от НПК).

Прилагането на специалните разузнавателни средства се прекратява служебно от структурите по чл. 20, ал. 1 от ЗСРС, когато е изтекъл срокът на разрешението по чл. 15 от ЗСРС (чл. 22, ал. 1 от ЗСРС).

Прилагането на специалните разузнавателни средства се прекратява от структурите по чл. 20, ал. 1 от ЗСРС по писмено искане на органите по чл. 13, ал. 1, 3 от ЗСРС, когато (чл. 22, ал. 2 от ЗСРС):-е постигната предвидената цел;-прилагането не дава резултати.

Контролът върху прилагането и използването на специалните разузнавателни средства се осъществява от (чл. 34а, ал. 1 от ЗСРС):-председателя на Държавна агенция "Технически операции", когато специалните разузнавателни средства се прилагат и използват от агенцията;-председателя на Държавна агенция "Национална сигурност", когато специалните разузнавателни средства се прилагат и използват от структурите на Държавна агенция

"Национална сигурност";-министъра на вътрешните работи, когато се прилагат и използват специални разузнавателни средства по чл. 10в от ЗСРС.

Ръководителите на структурите по чл. 20, ал. 1 от ЗСРС осъществяват контрол за правомерното прилагане на специални разузнавателни средства (чл. 34а, ал. 2 от ЗСРС). Националното бюро за контрол на специалните разузнавателни средства е независим държавен орган, който осъществява наблюдение на процедурите по разрешаване, прилагане и използване на специалните разузнавателни средства, съхраняването и унищожаването на информацията, получена чрез специални разузнавателни средства, както и за защита на правата и свободите на гражданите срещу незаконосъобразното използване на специални разузнавателни средства (чл. 34б, ал. 1 от ЗСРС).

Националното бюро ежегодно до 31 май внася в Народното събрание доклад за извършената дейност, който съдържа обобщени данни за разрешаването, прилагането и използването на специалните разузнавателни средства, съхраняването и унищожаването на информацията, получена чрез тях, както и за защита на правата и свободите на гражданите срещу незаконосъобразното използване на специални разузнавателни средства (чл. 34б, ал. 7 от ЗСРС).

При наличие на данни за неправомерно използване и прилагане на специални разузнавателни средства, съответно съхраняване или унищожаване на придобитата чрез тях информация, Националното бюро сезира органите на прокуратурата и ръководителите на органите и структурите по чл. 13и 20 от ЗСРС. При наличие на данни за неправомерно разрешаване прилагането на специални разузнавателни средства от орган по чл. 15 от ЗСРС Националното бюро сезира прокуратурата и уведомява Висшия съдебен съвет и министъра на правосъдието (чл. 34е, ал. 5и 6 от ЗСРС).

Народното събрание чрез постоянна комисия на основание чл. 34з, ал. 1 от ЗСРС, осъществява парламентарен контрол върху процедурите по разрешаване, прилагане и използване на специалните разузнавателни средства, както и върху съхраняването и унищожаването на получената чрез тях информация.

REFERENCES

1. https://www.constcourt.bg/bg/Acts/, посетена на 10.05.2024 г.
2. https://web.apis.bg/, посетена на 10.05.2024 г.
3. https://www.dans.bg/bg, посетена на 10.05.2024 г.
4. Kumanova, E. Nature of the legal dispute. Proceedings of the University of Ruse, series 7, 2009, vol. 48. (Оригинално заглавие: Куманова, Е. Същност на правния спор. Научни трудове на Русенския университет, серия 7, 2009, том 48).
5. Kumanova, E. Right to protest. Scientific works of the University of Ruse, series 7.1, 2021, vol. 60. (Оригинално заглавие: Куманова, Е. Право на протест. Научни трудове на Русенския университет, серия 7.1, 2021, том).

Докладът отразява резултати от работата по проект No 2024-ЮФ-03, финансиран от фонд „Научни изследвания“ на Русенския университет.“

TUE-2B.313-SSS-L-12

POLICE POWERS IN THE PROTECTION OF NATIONAL SECURITY IN BULGARIA

Slav Anastasov, PhD Student
Department of Security, Faculty of Law
University of Ruse "Angel Kanchev"
E-mail: sanastasov@uni-ruse.bg

Valeria Gornyachka-Georgieva, PhD Student
Department of Public Law, Faculty of Law,
University of Ruse, Bulgaria
E-mail: vgornyachka@uni-ruse.bg

Abstract: *National security is a primary priority for any state, with police playing a key role in its preservation and protection. In Bulgaria, law enforcement agencies are endowed with special powers for safeguarding national security. This paper explores how Bulgarian legislation regulates these powers and their implications for security and public order. National security encompasses protection from internal and external threats, including terrorism and crimes endangering public order, political stability, and economic security. The Ministry of Interior (MoI) conducts various activities under strict legislative standards to maintain security, balance public order, and safeguard fundamental human rights. Notably, the standard of "absolute necessity" for police use of force has been carefully designed to uphold a synergy between human rights and effective policing. This study examines MoI's legal framework, emphasizing proportionality in actions to ensure alignment with national and international principles for human rights.*

***Keywords**: National security, Police powers, Legislation, Human rights*

ВЪВЕДЕНИЕ

Националната сигурност е основен приоритет за всяка държава, а полицията играе ключова роля в поддържането и защитата ѝ. В България полицейските органи имат специални правомощия, когато става дума за защита на националната сигурност. В настоящия доклад ще разгледаме как българското законодателство регламентира тези правомощия и какво е значението им за сигурността и реда в страната.

Националната сигурност обхваща защита от външни и вътрешни заплахи, които могат да застрашат целостта, независимостта и суверенитета на страната. Това включва както тероризъм, така и престъпления, застрашаващи обществения ред, политическата стабилност и икономическата сигурност на България.

Конституцията на Република България от 1991 г. не предоставя конкретна дефиниция на понятието "национална сигурност," но установява принципите, рамките и основните институции, които отговарят за нейната защита, сред които са Народното събрание, Президентът и Министерският съвет. Ясна легална дефиниция за национална сигурност се съдържа в Закона за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност. Според този закон, националната сигурност представлява състояние, при което се осигуряват териториалната цялост, суверенитетът и конституционният ред на страната, както и функционирането на институциите, правата и свободите на гражданите. Законът за защита на класифицираната информация допълва това определение, като конкретизира условията и мерките за защита на информацията, свързана с националната сигурност.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Министерството на вътрешните работи на Република България (МВР) изпълнява широк спектър от взаимосвързани дейности, чиято основна цел е защитата на обществения ред, националната сигурност и интересите на гражданите. Всички тези функции са подробно регулирани от закона, създавайки рамка, в която министерството действа като гарант на обществената безопасност. В основата на тази структура стои ясното разбиране, че

полицейските правомощия трябва да бъдат прилагани с висока степен на отговорност и съобразно стриктни правни стандарти. По повод значението на стандарта „абсолютна необходимост“ при употреба на сила от полицейски органи, проф. Вучков отбелязва, че тази мярка е била „преценена изключително внимателно през призмата на необходима симбиоза между охрана на фундаментални човешки права и качествена полицейска охранителна дейност“.[1] Тази позиция ясно отразява стремежа на МВР да поддържа деликатния баланс между ефективното осъществяване на правоприлагащите функции и защитата на основните човешки права.

Анализът на концепцията за „абсолютната необходимост“ при употреба на сила от полицейските органи е свързан с прилагането на строг стандарт, съобразен както с националното законодателство, така и с международноправните принципи за правата на човека. В контекста на правоприлагането, този стандарт представлява фундаментален праг, при който силата може да се използва само ако няма никакви други разумни алтернативи за постигане на законната цел.

Стандартът за „абсолютна необходимост“ служи като гарант за пропорционалността на полицейските действия, при което употребата на сила трябва да отговаря на три основни принципа: законност, необходимост и пропорционалност.

Като отправна точка на дейността си, МВР осъществява оперативно-издирвателна работа, която съчетава явни и тайни методи за противодействие на престъпността и защита на националната сигурност. Тази дейност е тясно свързана с другите функции на министерството, като предоставя критична информация и осигурява възможност за бързо разкриване и превенция на престъпления. В този контекст на сигурност и правосъдие, въпросът за съблюдаване на човешките права става централен. Затова проф. Вучков подчертава, че „МВР е показало безпрецедентната воля на държавата да се съобрази с Европейския съд по правата на човека“.[2] Това изказване отразява не само високата ангажираност на министерството да се съобразява с европейските правозащитни норми, но и готовността на институцията да приеме и приложи тези стандарти дори в оперативната си работа. Привеждането на националните процедури в съответствие със съдебните решения на Европейския съд за правата на човека е индикация за осъзнатата нужда от контрол и отчетност, като по този начин МВР демонстрира съвременен подход към правоприлагането. Ангажиментът към тези правни норми показва готовността на министерството да приеме критиките и да адаптира своята дейност спрямо изискванията за защита на човешките права.

Същевременно, в допълнение към оперативно-издирвателната дейност, охранителната функция на МВР играе съществена роля за опазването на обществения ред и гарантирането на безопасността на обществените пространства и стратегически обекти. Специализираните структури, които се грижат за сигурността на критични обекти и дипломатически представителства, са от първостепенно значение, особено в моменти на криза, когато е необходимо координирано действие за поддържане на стабилността и предотвратяване на рискове за обществото. Тази охранителна дейност допълва оперативно-издирвателните функции на министерството и поддържа обществения ред дори в напрегнати ситуации.

Заедно с охранителната дейност, разследването на престъпления е друг основен елемент от структурата на МВР. Разследващите полицаи работят при стриктно спазване на Наказателно-процесуалния кодекс, стремейки се към обективност и справедливост в процеса на разследване. Това е важно не само за ефективното правоприлагане, но и за поддържането на общественото доверие и чувството за справедливост в обществото.

В този контекст на интегрирани дейности, насочени както към сигурността, така и към законността, отговорната позиция на МВР към човешките права през 2012 г. придобива съществено значение.

Признанието от страна на правозащитни организации като Българския хелзинкски комитет е значимо, защото потвърждава положителния ефект на въведените промени и тяхната роля за изграждане на доверие към институциите. Тази отговорност към правата на човека не само повишава легитимността на МВР в очите на обществото, но и подчертава

готовността на институцията да приеме и приложи високите стандарти за отчетност и прозрачност, които са съществени за една модерна и отговорна полицейска служба.

Паралелно с тези дейности, МВР играе съществена роля в областта на пожарната безопасност и защитата при бедствия и извънредни ситуации. Органите за пожарна безопасност провеждат превантивни мерки и оперативни дейности при възникнали кризи, като гарантират своевременното реагиране и спасяването на населението, което пряко допринася за обществената сигурност и защита на живота и здравето на гражданите.

За да осигури постоянен достъп на гражданите до помощ в критични моменти, МВР управлява Националната система за спешни повиквания чрез единния европейски номер 112. Тази услуга създава непрекъснато свързваща линия между гражданите и службите за реагиране, осигурявайки координирани действия при спешни ситуации.

Задълбоченото познаване и анализ на събраните данни е основен компонент на информационната дейност на министерството. Тази дейност осигурява възможност за обмен на информация и анализ както на национално, така и на международно ниво, което допринася за стратегическото планиране и ефективното реагиране при заплахи.

Ефективността на всички дейности на МВР се подсилва от упражняването на контролни функции, като граничните проверки и издаването на разрешителни за различни дейности. Контролът е важен елемент, който гарантира спазването на реда и допълва превантивната работа на министерството.

Свързано с контролните функции е и осъществяването на превантивни дейности, които целят не само предотвратяване на престъпления, но и ранно идентифициране на потенциални заплахи и ситуации, носещи риск за обществения ред и сигурността на гражданите.

Наред с това, МВР извършва и административнонаказателна дейност и предоставя административни услуги, които обхващат както установяване на нарушения, така и издаване на документи за самоличност и обслужване на чуждестранни граждани. Тази функция е насочена към поддържане на правния ред и улесняване на административния достъп на гражданите до услугите на министерството.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дейностите на Министерството на вътрешните работи (МВР) в България обхващат широк и сложен спектър от функции, насочени към осигуряване на националната и обществената сигурност. Изградената система за сигурност и правоприлагане отразява стремежа на държавата да осигури ефективно управление на риска и предотвратяване на заплахи чрез координирани действия в различни направления – от оперативно-издирвателната работа до административните услуги. Системата засяга както пряката защита на обществения ред, така и превантивни, административни и информационни функции, които съвместно създават интегриран механизъм за справяне с рисковете пред националната сигурност.

Наблюдава се липса на координация и интеграция между отделни служби и структури. Липсва оптимална координация между отделните структури на МВР, както и между МВР и другите държавни органи, ангажирани с поддържането на националната сигурност. За да се избегнат пропуски и забавяния, се препоръчва създаването на специални комуникационни звена или дигитални платформи за обмен на данни в реално време.

Докато превантивната дейност е призната като основен инструмент за намаляване на риска, тя често се ограничава до конкретни и локални инициативи. Подобренията биха могли да включват увеличаване на капацитета за проактивна оценка на риска, прилагане на съвременни аналитични методи и повишено участие на обществото в сигнализиране за съмнителни или заплашителни ситуации.

Разследващите полицаи се намират под значителен натиск поради големия обем дела, което може да се отрази на качеството на разследванията и на времето за тяхното завършване. Решение би могло да бъде оптимизация на работата и децентрализация на процесите, за да се разпределят натоварването между повече служители.

Дейностите на МВР до голяма степен зависят от съвременните технологии, но на много места все още се разчита на остаряла техника и ограничен достъп до модерни информационни

системи. Инвестициите в дигитализацията на административните процеси, оперативните дейности и контролно-пропускателните функции биха подобрили ефективността и бързината на реакцията.

В заключение, дейностите на МВР са ключов компонент от националната система за сигурност, но тяхната ефективност зависи от непрекъснатото адаптиране към новите предизвикателства и модернизирането на процесите. Подобренията в координацията, превенцията, технологичната обезпеченост и отчетността ще повишат капацитета на министерството за справяне със сложни и динамични заплахи за обществения ред и националната сигурност.

REFERENCES

Vuchkov, V., 2023. "The Standard of Absolute Necessity in the Use of Firearms, Force, and Auxiliary Means by Police Authorities." Collection of NBU: 30 Years of Bulgaria in the Council of Europe, NBU, Sofia. (*Original title*: Вучков, В. „Стандартът абсолютна необходимост при употреба на оръжие, сила и помощни средства от полицейски органи.“ Сборник на НБУ: 30 години България в Съвета на Европа, НБУ, София, 2023).

Constitution of the Republic of Bulgaria (Original title: Конституция на република България).

Law on the Ministry of the Interior (Original title: Закон за министерството на вътрешните работи).

Law on the Management and Functioning of the National Security Protection System (Original title: Закон за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност).

Докладът отразява резултати от работата по проект No 2024-ЮФ-03, финансиран от фонд „Научни изследвания“ на Русенския университет.“

TUE-2B.313-SSS-L-13

THE STATE DEFENSE POLICY OF THE REPUBLIC OF BULGARIA

Valeria Gornyachka-Georgieva, PhD Student
Department of Public Law, Faculty of Law,
University of Ruse, Bulgaria
E-mail: vgornyachka@uni-ruse.bg

Abstract: *National security is a primary priority for any state, with police playing a key role in its preservation and protection. In Bulgaria, law enforcement agencies are endowed with special powers for safeguarding national security. This paper explores how Bulgarian legislation regulates these powers and their implications for security and public order. National security encompasses protection from internal and external threats, including terrorism and crimes endangering public order, political stability, and economic security. The Ministry of Interior (MoI) conducts various activities under strict legislative standards to maintain security, balance public order, and safeguard fundamental human rights. Notably, the standard of "absolute necessity" for police use of force has been carefully designed to uphold a synergy between human rights and effective policing. This study examines MoI's legal framework, emphasizing proportionality in actions to ensure alignment with national and international principles for human rights.*
***Keywords**: National security, Police powers, Legislation, Human rights*

Abstract: *Human activity, guided by knowledge and public consciousness, determines the order that the state imposes to protect the common interests. The state functions as a legal entity both within the country and on the international stage, regulating social relations and politics through its institutions and powers. Political authority shapes social programs, while the defense function of the state is a key element in ensuring national security, order, and independence.*

Within this defense function, the Constitution of the Republic of Bulgaria defines the main institutions responsible for national security, such as the National Assembly, the President, and the Council of Ministers. They work together to protect the sovereignty and territorial integrity of the country. In the context of modern global threats, Bulgaria is modernizing its armed forces and developing international cooperation, particularly within NATO and the EU, to be a reliable partner in the collective security system.

The main goal of defense policy is to guarantee national security through modernization, human resource development, and active international cooperation.
Keywords :*National security**, .Defense function, Sovereignty*

ВЪВЕДЕНИЕ

Човешката дейност е съзнателна и целенасочена. Основният фактор определящ човешкото поведение е познанието. Държавата изразява общите обществени интереси в името, на които защитава, но и ограничава частните интереси. Тя налага определен задължителен ред в живота на индивидите, а неговите параметри се определят от общественото самосъзнание. То включва общественото познание за общите интереси (общото благо) в конкретната историческа ситуация и волята те да бъдат защитени.

Държавата като субект на правото се проявява на две нива: вътре в обществото и във взаимодействието си с други държави. Като субект на правото се характеризира чрез правомощията си, предназначени за осигуряване и регулиране на обществените отношения, управление на страната и осъществяване на вътрешната и външна политика. Следователно държавните институции са предназначени да преследват определени социални цели.

Политическата власт определя основните социалн програми. Тя принадлежи на представителното тяло, което е избрано за ограничен период от време и е напълно отговорно пред суверена (Тенчо Колев, Теория на правото)1.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Човешката дейност, ръководена от познанието и общественото съзнание, определя рамките на социалния ред, който държавата налага, за да защити общите интереси на обществото. Тази защита се изразява чрез регулиране на обществените отношения, както вътре в страната, така и във взаимодействието с други държави. Държавните институции и правомощията им са насочени към осъществяване на тези цели, като управляват вътрешната

и външната политика, следвайки социални програми, определени от политическата власт. В тази рамка, отбранителната функция на държавата се явява ключов елемент за осигуряване на националната сигурност, ред и независимост, като същевременно поддържа устойчивостта на нацията.

За да защити териториалната си цялост, за да поддържа реда и сигурността в страната, както и поради ред други причини, всяка държава има своята отбранителна функция, която е фундаментална за да бъде една нация устойчива и независима. Отбратана е част от националната сигурност на една държава.

Действащата Конституция на Република България от 1991г. не дава изрична дефиниция на национална сигурност", но определя принципите и рамките за нейната защита и основните институции, отговорни за нея, а именно Народното събрание, Президентът и Министерският съвет. Легална дефиниция за национална сигурност намираме в Закона за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност – Чл. 2: „Национална сигурност е динамично състояние на обществото и държавата, при което са защитени териториалната цялост, суверенитетът и конституционно установеният ред на страната, когато са гарантирани демократичното функциониране на институциите и основните права и свободи на гражданите, в резултат на което нацията запазва и увеличава своето благосъстояние и се развива, както и когато страната успешно защитава националните си интереси и реализира националните си приоритети“, както и в Закона за защита на класифицираната информация, който също дава по-конкретна рамка за понятието, като определя условията и мерките за защита на информацията, която има значение за националната сигурност.

За да бъде осуигурена защита и стабилност на Република България, държавните органи рабоят заедно, изпълнявайки функциите си, в рамките на определените им конституционни и законови правомощия.

Законодателната власт в лицето на Народното събрание има ключова роля в приемането на закони, свързани с отбраната. То ратифицира международни договори, свързани с отбраната, и контролира използването на въоръжените сили извън територията на страната. -(чл. 84 КРБ).

Министерският съвет осъществява общото ръководство на отбраната и националната сигурност на страната (чл.105, ал.2, КРБ), упражнява изпълнителната власт и определя политиката по отбраната, като осигурява необходимите ресурси за нейното изпълнение. Министерството на отбраната изработва и изпълнява отбранителната политика на страната и управлява ресурсите за отбрана.

Президентът е върховен главнокомандващ на въоръжените сили на Република България (чл. 100, ал.(1) КРБ). Той има правомощието да назначава и освобождава висшия команден състав на въоръжените сили и удостоява с висши военни звания по предложение на Министерския съвет (чл.100, ал.(2) КРБ). Президентът ръководи Консултативния съвет за национална сигурност, чийто статут се определя със закон (чл. 100, ал.(3) КРБ). По предложение на Министерския съвет, той може да обявява обща или частична мобилизация в съответствие със съответния специален закон (чл. 100 ал.(4) КРБ). В случаи на въоръжено нападение срещу страната или при необходимост от изпълнение на международни задължения, президентът може да обяви военно или друго извънредно положение, ако Народното събрание не заседава, като то се свиква незабавно, за да се произнесе по решението (чл. 100 ал.(5) КРБ).

Тези органи работят заедно, за да осигурят защита и стабилност на Република България, като всяка от тях изпълнява специфични функции в рамките на своите конституционни и законови правомощия.

Отбранителната политика на Република България е важна и стратегическа част от националната сигурност и стабилност. Мерките и действията, които обхваща са насочени към защита на суверенитета, териториалната цялост и независимостта на страната. В контекста на съвременните глобални и регионални заплахи, България активно работи за укрепване на своите отбранителни способности.

Целта на отбранителната политика на България е да гарантира националната сигурност като се модернизира, развива човешките ресурси и международно си сътрудничество и се стремежа си да бъде надежден партньор в международната система за сигурност. За защита и утвърждаване на националните интереси, тя провежда целенасочена и последователна отбранителна политика с няколко основни задачи. На първо място, тя цели да подсигури и да гарантира суверенитета си, независимостта и териториалната цялост, прилагайки и съобразявайки се с механизмите на колективната отбрана, съгласно Северноатлантическия договор. България насочва своите усилия в подсигуряване на благоприятна за реализирането на националните й интереси, споделяне на отговорностите като член на НАТО и ЕС, участвайки активно в осъществяването на общата политика за сигурност и отбрана. Държавата се солидаризира към усилията на международната общност за укрепване на световния мир и сигурност.

Предвид динамичната среда за сигурност, страната поддържа съвременна система за отбрана, отговаряща на националните й интереси. Не на последно място, осиурява подкрепа на населението и институциите при бедствия и кризи.

За да бъдат постигнати целите на отбранителната политика България развива своите отбранителни способности, осигурява ефективно функциониране на системата за отбрана и си взаимодейства активно с институциите на НАТО и ЕС.

Отбранителната политика на Република България е насочена към гарантиране на националната сигурност чрез модернизация на въоръжените сили, развитие на човешките ресурси и активното международно сътрудничество. Чрез своите усилия, България се стреми да бъде надежден партньор в международната система за сигурност и да осигури стабилност и защита за своите граждани.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Отбранителната политика на Република България играе централна роля в осигуряването на националната сигурност, защита на суверенитета и териториалната цялост на страната. Чрез съвместни усилия на различни държавни институции, включително Народното събрание, Министерския съвет и Президента, страната се стреми да поддържа модерна и ефективна система за отбрана, която да отговаря на съвременните заплахи. Активното участие в международни организации като НАТО и ЕС подсилва защитата на националните интереси, докато вътрешната стабилност се подкрепя чрез развитие на отбранителни способности, модернизация на въоръжените сили и готовност за реакция при бедствия и кризи. България продължава да бъде надежден партньор на международната сцена, споделяйки отговорности за световния мир и сигурност.

REFERENCES

1. Constitution of the Republic of Bulgaria (Оригинално заглавие: Конституция на Република България).

2. Defence and Armed Forces Act of the Republic of Bulgaria (Оригинално заглавие: Закон за отбраната и въоръжените сили на Република България).

3. Kolev, T., 2015. Theory of Law. Sofia: Ciela press (Оригинално заглавие: Колев, Т., 2008. Теория на правото. София: Издателство „Сиела”).

4. Law on Classified Information Protection (Оригинално заглавие: Закон за защита на класифицираната информация).

5. Law on the Management and Functioning of the System for National Security Protection (Оригинално заглавие: Закон за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност).

Докладът отразява резултати от работата по проект No 2024-ЮФ-03, финансиран от фонд „Научни изследвания“ на Русенския университет.“

UNIVERSITY OF RUSE „ANGEL KANCHEV“

UNION OF SCIENTISTS - RUSE

64-RD ANNUAL SCIENTIFIC CONFERENCE OF UNIVERSITY OF RUSE „ANGEL KANCHEV“ AND UNION OF SCIENTISTS – RUSE

Ruse, October 2025
Silistra, October 2025
Razgrad, November 2025

I N V I T A T I O N

Ruse, 8 Studentska str.
University of Ruse
Bulgaria

PROCEEDINGS
Volume 63, Series 7.3.

Law Studies

Under the general editing of:
Assoc. Prof. Elitsa Kumanova, PhD

Editor of Volume 63:
Assoc. Prof. Desislava Atanasova, PhD

Bulgarian Nationality
First Edition

Printing format: A5
Number of copies: on-line

ISSN 1311-3321 (print)
ISSN 2535-1028 (CD-ROM)
ISSN 2603-4123 (on-line)

The issue was included in the international ISSN database, available at https://portal.issn.org/.
The online edition is registered in the portal ROAD scientific resources online open access

PUBLISHING HOUSE
University of Ruse "Angel Kanchev"